

KRİZDEN ÇIKIŞ: TÜRETİM EKONOMİSİ

-KUZEY EGE-

İçindekiler

“Krizden Çıkış: Türetim Ekonomisi - Kuzey Ege” Raporu

Hazırlayan: Berk Butan

Bu rapor, alana ilişkin mevcut bilgileri yorumlayarak yeni çalışmalara kaynak olması için Türetim Ekonomisi Derneği tarafından hazırlanmıştır.

Kaynak göstererek yaygınlaştırmak ve alıntı yapmak için:
Butan, B., Krizden Çıkış: Türetim Ekonomisi - Kuzey Ege, Türetim Ekonomisi Derneği, İzmir, 2021

Bu raporun hazırlanmasını imkan veren “Kazdağı ve Edremit Körfezi Bölgelerinin Tarımsal Biyoçeşitliliğinin Korunması Projesi” GEF Küçük Destek Programı (SGP) tarafından verilen destek ile; Türetim Ekonomisi Derneği tarafından; Good4Trust.org ve A&B İletişim ortaklığında; Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Derneği'nin ve Nusratlı Köyü Kültür Turizm ve Dayanışma Derneği'nin de katkılarıyla yürütülmüştür.

Ayrıntılı bilgi için: www.kuzeyegecarsisi.org

Krizden Çıkış: Türetim Ekonomisi - Kuzey Ege © 2021 by Türetim Ekonomisi Derneği is licensed under CC BY-NC-ND 4.0

6	Giriş
8	1. Krizler
9	1.I. Krizlerin Kökeni ve İklim Değişikliği
9	Odak Kuzey Ege: Kömürlü Termik Santraller
14	1.II. Tarım ve Gıda
14	Odak Kuzey Ege: Tarım
17	1.III. Biyoçeşitlilik
21	Odak Kuzey Ege: Biyoçeşitlilik ve Önemli Doğa Alanları
22	1.IV. Su
26	Odak Kuzey Ege: Maden Faaliyetleri
30	2. İmkanlar
31	2.I. Emisyonları Azaltmak
33	Odak Kuzey Ege: Temiz Hava Hakkı
36	2.II. Toprakta Çatala Adaleti Sağlamak
38	Odak Kuzey Ege: Zehirsiz Sofralar
39	2.III. Yaşamı Savunmak
43	2.IV. Suyu Korumak
43	Odak Kuzey Ege: Korunan Alanlar ve Koruma Faaliyetleri
50	3. Umut: Türetim Ekonomisi
52	Odak Kuzey Ege: Kuzey Ege Çarşısı
58	Yararlanılan Kaynaklar

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

Giriş

Gezegelimiz bizim yuvamız, bizimle birlikte türlü kuşların, börtünün, böceğin, bitkinin, ağacın, mantarın yuvası. Yuvamızda yaşam, bir bütün olarak birbirini etkileyen bir biçimde devam ediyor. Hepimizin yaşamı bir diğerinin yaşamına ve yapıp ettiklerine bağlı. İnsan türü olarak gezegene kalıcı etkiler bıraktığımız artık neredeyse herkes tarafından kabul ediliyor. İçinde yaşadığımız gezegen, yuvamız en çok biz insanlardan etkileniyor.

'Ekoloji' kelimesinin etimolojisi, eski Yunanca'daki ev ve bahçesi anlamına gelen 'oikos' dan gelir, evimizin, gezegenimizin bilimidir¹. Bu haliyle evin ve bahçesinin idaresi anlamındaki ve yine 'oikos' kökünden gelen 'ekonomi' kelimesinin ekoloji ile aynı kökü paylaşıyor olması elbette tesadüf değildir.

Ancak çağımızda gelinen noktada, birbirleriyle kökensel bağları olan bu iki disiplin birbirlerinden ayrı yönler bakıyor. Yüzyıllardır ekonomik büyüme ve daha çok kâr elde etme amacı ile ekolojik kaygılar bir kenara bırakılmış, yaşamın biyolojik ve kültürel çeşitliliğinin korunmasına yönelik çaba ekonomik gelişmelerin önünde engel olarak görülmüştür. Günümüzde biyolojik çeşitlilik giderek azalıyor, gelir dağılımında karşımıza çıkan sosyal adaletsizlik toplumun her alanında kendini görünür kılıyor.

Mevcut kötüye gidişatın dönüştürülmesi gerektiği açık. İşte bu kapsamda insanlar arasındaki iyilik ve güven ilişkilerini yeniden tesis edecek, ekolojik ve sosyal açıdan adil üretime dayanan, doğaya ve insana dost, sorumlu bir ekonomik modeli yerleştirmek, gezegenin geleceği için, biyolojik ve kültürel çeşitliliği korumak ve zenginleştirmek için güçlü bir temel oluşturacak. Türetim Ekonomisi bu bakımdan geleceğin onarıcı ekonomik sistemi olmaya aday. Çünkü Türetim ekonomisi bir göl ya da orman gibi verimli, gezegeni destekleyen ve iyileştiren bir ekonomik ekosistem. Doğaya ve topluma minimum negatif veya mümkünse pozitif etki eden, makro ölçekli döngüsel bir ekonomi. Bu ekonomik sistemde döngüsel tedarik ağları içeriye giren sermayenin, dışarıya sızıntısını en aza indirir. Sinerjik ve döngüsel ilişkiler, bu ekosistemde atığa, ekoloji üzerinde olumsuz etkilere ve sosyal sömürüye izin vermez².

¹ Dr. Uygur Özemi, The Prosumer Economy - Being Like a Forest, 2019 <https://arxiv.org/pdf/1903.07615.pdf>

² <https://good4trust.org/about>

Türetim ekonomisine geçiş, bazı coğrafi bölgeler için daha da büyük önem taşıyor. Zira bu çalışma kapsamında odaklandığımız Kuzey Ege bölgesi ve özellikle Kazdağı yöresi altın madenleri, kömürlü termik santral yatırımları gibi ekolojik ve sosyal adaletsizliğe, yıkıma neden olan projelerle yüzleşiyor. Bölgede yaşamın tüm çeşitliliğiyle savunulması ancak bu türden kâr odaklı projelerin bir kenara bırakılarak, yaşamı önceleyen adil bir ekonomiye geçilmesi ile mümkün olacaktır. Bölgede yaşamını sürdürmeye çalışan, doğa ve insan dostu üretim yaparak gezegenimizin korunması için mücadele eden küçük üreticilerin desteklenerek güçlendirilmesi ve çoğaltılması, ürettikleri ürünlerin gerçek değerini bilecek tüketicilere ulaştırılarak üretimin sürdürülmesi son derece önemli. Bu sayede bölgenin kültürel varlığında önemli bir gelişme yaşanabilecek, aynı zamanda da ekolojik anlamda bir 'zenginliğin' korunma fırsatı yaratılacaktır.

Bu çalışma Kuzey Ege bölgesindeki tehditleri ve imkanları görerek, ekonomik faaliyetlerimizin yaşama ve yaşamın çeşitliliğine nasıl etkide bulunduğunu gözler önüne sermeyi amaçlıyor. Gezegenin geleceği için harekete geçmek noktasında pek vaktimizin kalmadığı bu dönemde seçimlerimizi doğru yapmamız gerekiyor. Vakit kaybetmeden ekonomik faaliyetlerimizin sorumluluğunu almalı ve onarıcı bir ekonomik sistemi, türetim ekonomisini güçlendirmek için harekete geçmeliyiz!

1. Krizler

*"Dünyanın hiçbir köşesi, iklim değişikliğinin yıkıcı sonuçlarından muaf değil. Yükselen sıcaklıklar çevresel bozulmayı, doğal afetleri, aşırı hava koşullarını, gıda ve su güvensizliğini, ekonomik bozulmayı, çatışmayı ve terörizmi besliyor. Deniz seviyeleri yükseliyor, Kuzey Kutbu eriyor, mercan resifleri ölüyor, okyanuslar asitleniyor ve ormanlar yanıyor. Mevcut iş modellerinin yeterince iyi olmadığı açıktır. İklim değişikliğinin sonsuz bedeli geri dönüşü olmayan seviyelere ulaştığında, şimdi cesur kolektif eylemin zamanıdır"*³.

3 https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/un75_climate_crisis.pdf

İçinde yaşadığımız çağı rahatlıkla bir krizler çağı olarak görmek mümkün. Her geçen gün gerek ekolojik alanda gerekse sosyal alanda çeşitli krizlerle yüzleşiyoruz. Tüm bu kriz hallerinin kökeninde ise alışkın olduğumuz ekonomi pratikleri yer alıyor. Gezegeni ve kendimizi tüketiyoruz ve bu tüketimin hiçbir sınırı yokmuş gibi hissediyoruz. Oysa yaşadığımız gezegenin sınırlarını oluşturan ve hayati anlamda ihtiyaç duyduğumuz doğal varlıklarımızın bir sonu var. Bu sona gittikçe yaklaşıyoruz. Bugün sürdürdüğümüz tüketim alışkanlıklarımızın

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

ODAK: KUZEY EGE

Kömürlü Termik Santraller

Bilgi: Kuzey Ege'de özellikle Çanakkale'de, Biga ve Çan ilçeleri civarında toplam kurulu gücü 3575 MWe olan 5 adet kömürlü termik santral mevcut. Ek olarak bölgede yapılması planlanan ve farklı aşamalarda olan ve 2850 MWe güç üretmeye yönelik 3 adet termik santral projesi daha bulunmaktadır. Çanakkale'de yer alan termik santral, rüzgar santralleri, güneş santralleri gibi enerji tesislerinin tamamının toplam kurulu gücü 4.460 MWe'dir. Çanakkale'deki toplam 38 elektrik santrali ile yılda yaklaşık 26.849 GWh elektrik üretimi yapılmaktadır. Bölgenin rüzgar enerji potansiyeli uygun alan olarak görülen 2.602,51 km²'de, toplam kurulabilecek güç kapasitesi 13.012,56 MWe olarak, güneş enerjisi potansiyeli olarak ortalama 2807 saat-yıl güneşlenme süresi ve 1375 KWh/m²-yıl radyasyon değeri tespit edilmiştir¹.

Yorum: Tüm bu teknik veriler ışığında rahatlıkla görebiliyoruz ki, fosil yakıt kullanan termik santrallerin bölgedeki enerji üretimindeki hakim konumu-

1 <https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/Canakkale-Enerji-Yatirim-Rehberi.pdf> & <https://www.gnssolar.com/icerik/860/turkiye-gunes-haritasi> & <https://www.enerji-atlasi.com/ruzgar-enerjisi-haritasi/canakkale>

maliyeti tam 1.75 gezegen ve bu sürekli artıyor⁴. Mevcut gidişata bakarak 2030'a geldiğimizde ihtiyaçlarımızı karşılamak için 2 gezegenden de fazlasına ihtiyaç duyacağız gibi görünüyor⁵. Oysa bir tek yuvamız var ve bu yuvanın sınırlarını genişletmek mümkün değil.

1.1. Krizlerin Kökeni ve İklim Değişikliği

Bugün içinde bulunduğumuz krizlerin kökenini görebilmek için biraz geçmişe gitmekte yarar var. Zira Sanayi Devrimi'nden bu yana kurduğumuz dünya düzeni doğal varlıkların hızlı bir biçimde tüketilmesine yol açtı. Temelde bugün yaşadığımız iklimsel krizlerin kökeninde o günlerden bu yana artan sera gazı emisyonları ve doğal varlıkların hız kesmeden tahrip ediliyor olması yer alıyor. Oysa krizin özünü değişen ekonomik faaliyetlerde bulmak mümkün. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan endüstrileşmenin bizi götürdüğü nokta ucuz iş gücü olarak insan emeğinin sömürülmesine yol açan ve hep daha fazla üretim ile daha fazla tüketimi teşvik eden bir ekonomik durumdur. Bu ekonomik durum doğal varlıkları birer sonsuz kaynak olarak görerek üretimi ve kârı maksimize etmek için devamlı bir sömürü ilişkisini ortaya çıkarır. 17. yüzyıldan beri yaygınlaşan insani çıkarlar için doğaya egemen olmak gerektiği yönündeki modernist bakış açısı Sanayi Devrimi ile ufku genişletir. Sömürü ilişkisi giderek artan bir hızla ve şiddetle hem insan emeğine hem de doğal varlıklara yönelir.

Artan makineleşme ve endüstrileşme ile buna bağlı olarak kullanılan fosil yakıtların giderek artan tüketimi geri dönüşü çok zor olan bir eşğin aşılmasına neden oldu, atmosferde bulunan karbondioksit miktarı sürekli artıyor. Ekonomi faaliyetlerimiz belki de ilk kez gezegen üzerinde bu denli bütüncül bir etkiye bulundu. 1700'lerin ortalarında Sanayi Devrimi başlamadan önce, küresel ölçekte ortalama karbondioksit miktarı yaklaşık 280 ppm idi⁶. Bugün geldiğimiz nokta ise oldukça korkutucu, Mauna Loa Ölçüm İstasyonu'nun verilerine göre 2020 yılında küresel ölçekte ortalama karbondioksit miktarı 410 ppm dolaylarına ulaştı⁷. Bugün atmosferde yer alan karbondioksit seviyesi ise son 800.000 yıldaki seviyelerden çok daha yüksek⁸. İklim değişikliğinin etkilerini yavaşlatmak ancak bilim insanları ve konunun uzmanları tarafından güvenli sınır olarak görülen atmosferdeki milyon parçacıktaki karbondioksit yoğunluğunu 350 ppm sınırı-

4 <https://www.theworldcounts.com/economies/global/effets-of-consumerism>

5 https://www.fint.awsassets.panda.org/downloads/lpr_living_planet_report_2012.pdf

6 <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-atmospheric-carbon-dioxide>

7 <https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/global.html>

8 <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-atmospheric-carbon-dioxide>

na geri çekmemiz sayesinde mümkün olabilecek. Oysa karbon emisyonlarının her yıl 2.5 ppm civarında artıyor olması güvenli sınır olarak görülen 350 ppm seviyesinden giderek uzaklaştığımızı gösteriyor⁹.

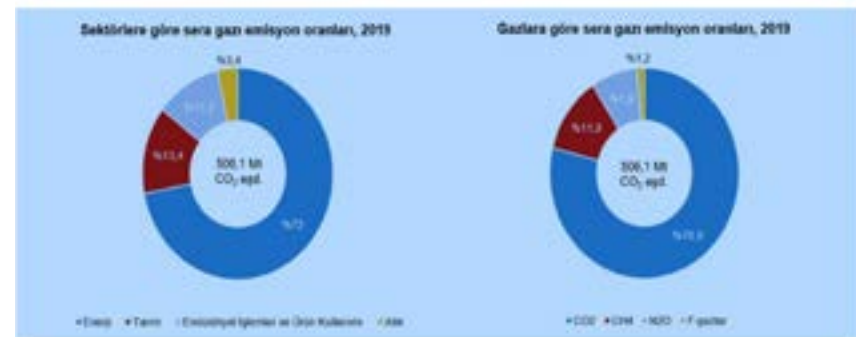
Tüm bu sayısal verilerin bize anlatmaya çalıştığı şey Sanayi Devrimi'nden bu yana değişen ekonomik faaliyetler ve buna bağlı olarak endüstrileşmenin hızlandırıcıları olarak görülen kömür, petrol gibi fosil yakıtların aşırı tüketimi sonucu atmosferimizde ısınmaya neden olan sera gazlarının yüksek oranda birikimine sebep olmamıştır. Atmosferde biriken karbon bileşikler kelimenin tam anlamıyla bir sera etkisi yaratarak gezegenimizin ısınmasına yol açıyor. Bunu durdurmanın yolu ise fosil yakıtlardan vazgeçmekten ve karbon emisyonlarını azaltmaktan geçiyor. Türkiye'deki toplam sera gazı emisyonlarını ve bu emisyonların sektörlere göre dağılımını açık bir biçimde ortaya koyan TÜİK verilerine göre, 2019 yılında fosil yakıtlara dayalı enerji sektörünün etkisi ülkedeki toplam emisyonların %72'sine denk geliyor¹⁰. Bu oldukça yüksek bir oran. Ve yapılması planlanan fosil yakıt dayalı yeni enerji santralleri de olduğu göz önüne alındığında, mevcut gidişatin devam etmesi durumunda bu oranın ve toplam emisyon miktarının giderek artacağını, gezegeni geri dönüşü olmayan bir yola sokacağını kolaylıkla söyleyebiliriz.

Sektörlere göre sera gazı emisyonları, 1990-2019

(Milyon ton CO₂ eşdeğ.)

	1990	2000	2010	2015	2016	2017	2018	2019	1990-2019 değişim (%)	2018-2019 değişim (%)
Toplam emisyon	218,6	299,0	395,1	473,3	498,9	525,8	522,6	506,1	136,5	-3,1
Enerji	138,8	216,1	287,8	348,9	359,7	379,9	375,1	364,4	161,6	-2,3
Endüstriyel İşletmeler ve Ürün Kullanımı	22,8	26,2	43,1	57,2	61,4	64,8	65,9	56,4	147,1	-14,3
Tarım	46,1	42,3	44,4	56,1	58,9	63,3	65,3	68,3	47,7	4,1
AİB	11,1	14,3	19,5	19,8	19,8	17,8	18,1	17,2	55,7	-5,0

Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı yansıtmaz.

Tablo 1: Sektörlere Göre Sera Gazı Emisyonları 1990-2019
(Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, "Haber Bülteni", Sayı: 37196, 30.03.2021)

Giderek artan sera gazı emisyonlarına bağlı olarak gezegenimiz ısınıyor, bu ısınma tüm dünyada ekstrem hava olayları ile karşı karşıya kalmamıza neden oluyor. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) 2018

⁹ 350ppm sınırı ile ilgili daha detaylı bilgi için <https://www.350turkiye.org> adresini ziyaret edebilirsiniz.

¹⁰ Bkz. Tablo 1, Türkiye İstatistik Kurumu, "Haber Bülteni", Sayı: 37196, 30.03.2021

ODAK: KUZEY EGE

Kömürlü Termik Santraller

nun karşısında ihtiyaç duyulan miktarların çok daha üstünde yenilenebilir enerji potansiyeli mevcut. Burada hali hazırda çalışan ve planlanan kömürlü termik santrallerin enerji ihtiyacını karşılamaktan öte ekonomik alanda kârlılıkları göz önünde bulundurularak işletilmekte, planlanmakta olduğunu söylemek mümkün. Termik santralleri bu haliyle bir enerji ihtiyacı argümanının dışına çıkarabilmek bizi bu santrallere yönelik kâr-zarar hesabı yapabilme imkanı tanıyor. Fosil yakıt kullanarak çalışan termik santraller, her ne tedbir alınmış olursa olsun atmosfere yoğun miktarda sera gazı salımı gerçekleştirirler. Dahası kömürle çalışan santraller yakıt olarak kullandığı taş kömürü, linyit gibi maddelerin madencilikinden taşımacılığına gezegene zarar veren süreçleri pekiştirirler.

Çanakkale özelinde fosil yakıt ile çalışan kömürlü termik santraller, Çan ve Biga ilçelerinin sosyo-ekonomik yapılarının da belirleyici olmakla birlikte ekolojik etkileri bu iki ilçenin coğrafyası ile sınırlı kalmaz civardaki tüm yaşam alanlarına etkide bulunur.

Öneri: Bugün fosil yakıtla çalışan bir termik santrale karşı çıkmak için elimizde oldukça

ODAK: KUZEY EGE

Kömürlü Termik Santraller

fazla bilimsel, ekonomik ve toplumsal sebep var. Dahası yüzleştığımız ekolojik krizler sadece fosil yakıtlarla çalışan termik santralleri değil, zararı çok daha az olsa da özellikle yer seçimi nedeniyle doğal tahribata yol açan rüzgar enerjisi ve güneş enerjisi gibi yatırımları da tartışmaya açmamızı zorunlu kılıyor. Sürekli daha fazla enerji üretimi her anlamıyla bildiğimiz, alıştığımız tüketim pratikleri içerisinde sorgulanamaz bir ihtiyaç olarak gösteriliyor. Merkezi, büyük enerji santralleri ise bu 'ihtiyaç'ın karşılanması için bir zorunluluk olarak sunuluyor. Oysa içinde bulunduğumuz krizler çağında bildiğimiz, alıştığımız düzenin bizi uçurumun kenarına yaklaştırdığını görebiliyoruz. Yarını beklemeden merkezi ve kirli enerji politikalarımızı sorgulamalı, fosil yakıt dayalı yeni yatırımlardan bugün vazgeçmeliyiz. Bölgesel, yenilenebilir, demokratik enerji stratejilerini uygulamaya geçirmeli ve yaşamı kârın önüne çekmeliyiz.

Bilgi: Kuzey Ege olarak

yılında yayınladığı 1,5 Derece Küresel Isınma Özel Raporu'na göre insan faaliyetlerinin sanayi öncesi seviyelerin yaklaşık 1.0 °C üzerinde küresel ısınmaya neden olduğu tahmin ediliyor¹¹. Bu rapora göre küresel ısınmanın, mevcut hızda artmaya devam ederse, 2030 ile 2052 arasında 1.5 °C'ye ulaşması muhtemeldir. 1,5°C sınırı, toplumsal ve ekolojik yaşantının devamlılığı için oldukça önemli. Küresel ısınmayı 1,5°C ile sınırlandırmak, ekolojik sistemler ve yaşam alanları üzerindeki birçok kalıcı etkinin önlenmesi anlamına geliyor¹².

Tablo 2: Türkiye'deki son dönem mevsimsel sıcaklık anomalileri
(Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü)

Bir Buçuk Derece internet sitesinde yer alan bilgiler ışığında görüyoruz ki "Türkiye'de sıcaklıklar her geçen gün artmaya devam ediyor. 2017 yılında, Türkiye'de ortalama sıcaklık 1970 yılına göre 1,5 °C artarak 14,2°C olarak kaydedildi. 1981-2010 ortalamasının 13,5°C olduğunu göz önüne alırsak ortalama artış 0,7°C olarak göze çarpıyor. Meteoroloji Genel Müdürlüğü, "Türkiye ortalama sıcaklıklarında 1998 yılından bu yana (2011 yılı hariç) süreklilik arz eden bir artış" olduğunu ifade ediyor¹³. Ortalama sıcaklıklardaki bu 1,5°C artış, ekstrem sıcaklık değişikliklerinde 5°C'ye kadar ulaşarak etkisini daha güçlü hissettiriyor.

Tüm bunlar şu anlama geliyor, ısınmanın 1,5°C seviyesini aşması sonucunda bugün bildiğimiz tüm yaşam alanının dönüşmesi söz konusu olacaktır. Bu ısınmanın etkilerini görmeye bugünden başladık, Murat Türkeş'in ifadesiyle, "ortalama maksimum ve minimum hava sıcaklıklarında gözlenen bu artış ile ilişkili olarak, Türkiye'de don olayı, yaz ve tropik gün sayıları gibi aşırı hava ve iklim olaylarının şiddet, sıklık ve süreleri de değişmiştir"¹⁴. Gi-

¹¹ <https://www.ipcc.ch/sr15/> - Erişim Tarihi: 21.05.2021

¹² 1,5 derece sınırı ile ilgili daha detaylı bilgi için <https://www.birbucukderece.com> adresini ziyaret edebilirsiniz.

¹³ <https://www.birbucukderece.com/15derece rapor/>

¹⁴ Prof. Dr. Murat Türkeş, "İklim Değişikliğinin Bilimsel Temelleri, Türkiye'ye Etkileri", İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 1, Ankara, 2019, s. 38, http://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_01.pdf

Fotoğraf: Berk Butan

derek artan sayılarda aşırı hava olayları ile karşılaşmaya devam ediyoruz. Aşırı hava olaylarının ve küresel ısınma ile iklim değişikliğinin etkileri çok çeşitli alanlarda kendini gösteriyor. Ülke genelinde kuraklık yaygınlaşıyor, don olayları azalıyor, tropikal gün sayısı artıyor ve hortum oluşumlarında çoğalma gözleniyor. "Tüm bu olanlar hem iklimin tüm alan ve zaman ölçeklerindeki kendi değişkenliğinin ve insanın küresel iklim sistemi üzerindeki olumsuz etkilerinin, hem de insanın yerel ve bölgesel iklimler, jeomorfoloji (eğim, eğimin şekli, yamaç ve toprak kararlılığı, vb.), bitki örtüsü, etkili yağış (buharlaştırma-terleme, toprağa sızma ve yüzey akışı arasındaki denge), hidroloji ve hidrolojik ağ deseni (sıklığı, biçimi, rölyef enerjisi, vb.) üzerindeki olumsuz etkilerinin sonuçlarıdır"¹⁵.

1.11. Tarım ve Gıda

Elbette aşırı hava olaylarının ya da daha genel ifadesiyle iklim krizinin olumsuz sonuçları sadece meteorolojik alanda değil, ekolojik unsurlara doğrudan bağlı olan ekonomik ve sosyal alanlarda da şiddetli bir biçimde görmeye başladık. Arazi bozunumlarının artması, hava sıcaklıklarının, nemlilik koşullarının, yağış rejimlerinin değişmesi, ve mevsimlerin dönüşmesi başta tarım, tarıma dayalı sanayi, enerji gibi sektörlerde de değişikliklere neden oluyor. Tarım ve buna bağlı olarak da gıda üretimi gibi biyolojik canlılık ve sosyal yaşantı üzerinde oldukça belirleyici olan bir faaliyetin insan etkisi sonucu ortaya çıkan iklimsel etkilere maruz kalması oldukça kritik önem taşımaktadır. İklimsel değişikliklere bağlı olarak gıda üretim ve tedarikinde ortaya çıkabilecek riskler, verimde azalma, sulama suyu talebinde artış, dikim ve hasat zamanında değişiklikler, ürün yetiştirmeye elverişlilikte azalma, daha fazla hastalık ve zararlı, balıkçılık riskleri şeklinde sıralanabilir¹⁶. Bu risklerin ışığında içinde bulunduğumuz iklim krizinin derinleşmesi durumunda gezegeni paylaşan canlılar olarak gıda güvencemizin, bugün halihazırda geçerli olan gıdaya erişimdeki adaletsizliklere ek olarak gıda arzı bakımından da tehlike altında olacağını söylemek mümkün. Gezegenimizin yaşam destek ünitelerine zarar veren bu ekonomik düzeni sürdürdüğümüz sürece verim düşüşleri, ekilebilir alan kayıpları ve yoğun zararlı baskısı tarım üzerinde etkide bulunacak ve buna bağlı olarak da gıdaya erişme koşullarımız giderek zorlaşmaya başlayacaktır.

Aşağıda yer alan Tablo 3'te Prof. Dr. Zeynep Zaimoğlu'nun ifade ettiği üzere "iklim değişikliği senaryolarına göre dünya gıda fiyatlarının seyri gösterilmektedir. Bu tabloda CO₂ fertilizer etkisinin ürünler üzerindeki yansımaları da göz önünde bulundurularak CO₂ gübre

ODAK: KUZEY EGE

Tarım

ele aldığımız coğrafyayı biraz genişleterek Balıkesir ve Çanakkale illeri özelinde baktığımızda hayvancılığı da içine alacak şekilde tarımın bölge ekonomisinde hakim unsur olduğunu görüyoruz.

Çanakkale: İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün ve TÜİK 2020 verilerine göre², Çanakkale yüzölçümünün %33,4'ünü işlenebilir arazi, % 3,3'ünü mera, % 49,3'ünü ormanlık ve fundalık araziler, %14'ünü diğer araziler kaplıyor. İşlenebilir arazinin ortalama %72,74'ünü tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanı (nadas dahil), %7,49'unu sebze bahçesi, %19,77'sini meyve, içecek ve baharat bitkilerinin alanları kaplamaktadır.

Bakanlığın Organik Tarım verilerine göre³ Çanakkale genelinde 2020 yılı sonunda organik tarım alanı 2.639,60 hektar, geçiş alanı 597,63 hektar olarak kaydedilmiştir. Organik bitkisel üretim yapan üretici sayısı 396, buna ek 76 çiftçi de organik geçiş sürecindedir. Çanakkale'de organik büyükbaş hayvan yetiştirici sayısı 3, organik küçükbaş yetiştirici sayısı 2,

² Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, "2020 yılı Brifing Raporu", <https://canakkale.tarimorman.gov.tr/Menu/17/Brifing>, Erişim Tarihi: 24.06.2021

³ <https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Organik-Tarim/Istatistikler>

ODAK: KUZEY EGE

Tarım

toplam hayvan sayısı 4.783. Organik arıcı sayısı 11, toplam kovan sayısı 917'dir.

Çanakkale'de yaşayan 541.548 kişiden 180.252'si yani nüfusun %33'ü tarım ile uğraşılıyor. İl genelinde 46.650 çiftçi aile bulunuyor. 2020 yılında il genelinde yapılan hayvancılık dahil tarımsal üretimin maddi karşılığı ise 8.67 Milyar TL olmuştur.

Balıkesir: İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün ve TÜİK'in 2020 verilerine göre⁴, Balıkesir yüzölçümünün % 26,76'sını tarım alanı, % 5,61'ini mera, % 44,51'ini orman alanı, % 23,12'sini tarım dışı araziler kaplıyor. İşlenebilir arazinin ortalama % 68,35'ini tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanı (nadas dahil), %6,78'ini sebze bahçesi, %24,86'sını meyve, içecek ve baharat bitkilerinin alanları, %0,01'ini ise süs bitkileri alanı kaplamaktadır⁵.

Yukarıda söz edilen bakanlık verilerine göre, Balıkesir genelinde 2020 yılı sonunda organik tarım alanı 1.785,96 hektar, ge-

⁴ Balıkesir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, "Faaliyet Raporu", <https://balikesir.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Faaliyet%20Faporu/Balıkesir%20Tarım%20ve%20Hayvancılık.pdf>, Erişim Tarihi: 24.06.2021

⁵ TÜİK tarafından 17.02.2021 tarihinde yayınlanan "Tarım Alanları - 2020" araştırmasındaki verilerden derlenmiştir.

etkili ve CO₂ gübre etkisiz tarım ürünlerinin fiyatlarına yer verilmiştir. Ayrıca iklim değişikliği senaryolardan bağımsız olarak iklim değişikliğinin olmadığı durumdaki gıda fiyatları da tabloda gösterilmiştir¹⁷. Bu fiyatları karşılaştırdığımızda iklim krizinin tarımsal üretime olan etkisini ve bu etkinin ekonomik alana nasıl yansıtılacağına yönelik dikkat çekici bir projeksiyon qörebiliriz.

TARIM (BİRİM)	2000	İklim değişikliği olmazsa 2050	NCAR no CF	CSIRO no CF	NCAR CF effect (Change from no CF)	CSIRO CF effect (Change from no CF)
Etlik (USD/Ton)	100	307	423	406	-17,0	-15,1
2000'den itibaren değişim		61,6	123,2	113,4		
İklim değişikliği olmazsa 2050			36,8	32		
Buğday (USD/Ton)	111	158	134	107	-11,4	-12,5
2000'den itibaren değişim		39,3	29,4	170,6		
İklim değişikliği olmazsa 2050			111,3	94,2		
Mısır (USD/Ton)	95	155	235	240	-11,2	-12,8
2000'den itibaren değişim		63,3	148	153,1		
İklim değişikliği olmazsa 2050			51,9	55,1		
Soya (USD/Ton)	206	354	394	404	-60,6	-62,2
2000'den itibaren değişim		72,1	91,6	98,4		
İklim değişikliği olmazsa 2050			11,4	14,2		
Etlik (USD/Ton)	1.925	2556	3079	3071	-1,3	-1,5
2000'den itibaren değişim		52,8	59,8	59,8		
İklim değişikliği olmazsa 2050			20,2	20,2		
Domuz (USD/Ton)	911	1.240	1.457	1.458	-1,3	-1,5
2000'den itibaren değişim		36,1	60	60,1		
İklim değişikliği olmazsa 2050			17,5	17,6		
Kırmızı (USD/Ton)	2.711	3502	3462	3461	-0,7	-0,8
2000'den itibaren değişim		14,4	27,6	27,6		
İklim değişikliği olmazsa 2050			11,6	11,6		
Kümes Hayvanları (USD/Ton)	1.203	1.421	1.568	1.569	1,9	2,1
2000'den itibaren değişim		34,7	63,6	63,6		
İklim değişikliği olmazsa 2050			21,4	21,5		

Tablo 3: Tüm Dünyada Bazı Tahıl ve Hayvansal Ürün Fiyatlarındaki Değişim (2000-2050) (IFPRI, 2009)
(Kaynak: Prof. Dr. Zeynep Zaimoğlu-http://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_07.pdf)

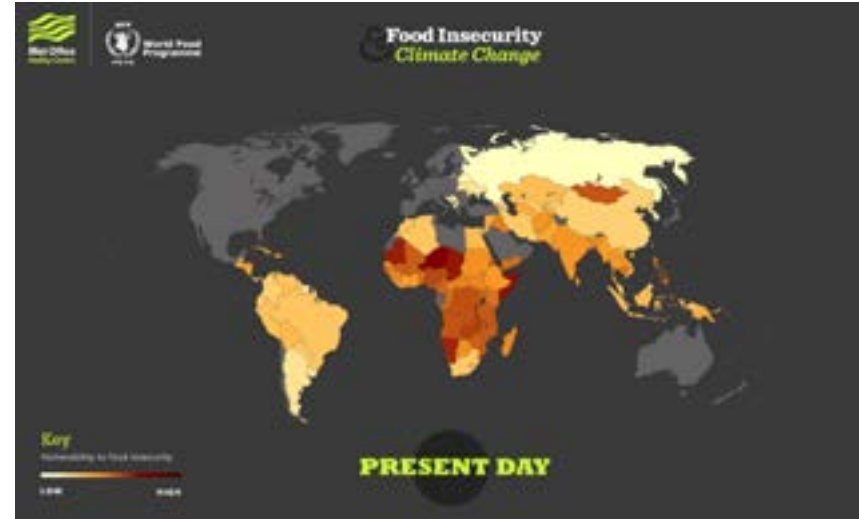
Tarım gibi iklimsel koşullara doğrudan bağlı bir alanın iklim krizinden etkilenmemesini elbette bekleyemeyiz. Ancak iklimsel koşullara bağlı gerçekleşecek fiyat değişikliklerine yol açan tarımsal girdi maliyetlerinin artışı, ekstra oluşan sulama maliyetleri, düşen verim oranları aynı zamanda nüfusun önemli bir kısmının bu ürünlere ulaşmakta yaşayacağı zorlukların da habercisi olarak düşünülebilir. Zira bugün bile farklı coğrafyalarda iklimsel sebeplere gıdaya erişmekte zorluk çeken kesimler mevcut. Aşağıda yer alan haritada görüleceği üzere ekonomik ve sosyal anlamda kaynaklara en uzak bırakılan ülkeler bugün gıda güvencesizliğinden¹⁸ de en çok etkilenen ülkelerdir. Bu durum iklim krizinin yaratacağı ilave baskıdan dezavantajlı kılınmış bazı kesimlerin ve bölgelerin daha çok etkileneceği yönündeki fikri sağlamlaştırıyor.

¹⁷ Prof. Dr. Zeynep Zaimoğlu, "İklim Değişikliği ve Türkiye Tarımı Etkileşimi", İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 7, Ankara, 2019, s. 35-36, http://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_07.pdf
¹⁸ Tüm insanların diyet ihtiyaçlarını ve aktif ve sağlıklı bir yaşam için gıda tercihlerini karşılayan yeterli, güvenli ve besleyici gıdalara fiziksel, sosyal ve ekonomik erişime her zaman sahip olmaları anlamına gelen Food Security - Gıda Güvencesi teriminin olumsuz karşılığı olarak, Food Insecurity terimi için kullanılmıştır. Bkz. FAO, "The State of Food Insecurity in the World", Rome, 2010 - Bu konudaki Türkçe kavramlarla ilgili detaylı bilgi için Dr. Bülent Şık tarafından kaleme alınan "Gıda Güvenliği, Gıda Güvencesi ve Gıda Egemenliği Kavramları Üzerine" başlıklı gazete yazısı oldukça açıklayıcı. Bkz. <https://m.bianet.org/bianet/Siyaset/197364-gida-guvenligi-gida-guvencesi-ve-gida-egemenligi-kavramlari-uzerine>

¹⁵ A.g.e., s. 49

¹⁶ Kadioğlu ve Ark. "Türkiye'de İklim Değişikliği ve Tarımda Sürdürülebilirlik", 2017, <https://www.tgdf.org.tr/wp-content/uploads/2017/10/iklim-degisikligi-rapor-elma.compressed.pdf>

Toplumsal ve ekonomik dezavantajlara iklimsel etkiler de eklendiğinde Zaimoğlu'nun da ifade ettiği üzere, "sıcak bölgelerde doğru uyum politikalarının uygulanmaması durumunda buğday, pirinç ve mısır gibi gıda güvenliği için önemli tahılların verimleri 2°C üzerindeki yerel sıcaklık artışlarından olumsuz etkilenecektir. İklimsel farklılıklar gıdaya erişim, kullanım ve fiyat istikrarı gibi gıda güvenliğinin potansiyel olarak tüm boyutlarını olumsuz etkileyecektir. Bu tür olumsuz etkiler, nüfus artışı sonucu yükselen toplam gıda talebi ile de birleşerek, özellikle düşük enlemdeki bölgelerde, hem küresel hem de bölgesel ölçekte gıda güvenliği için yüksek riskler oluşturacak ve tarıma dayalı ekonomileri zora sokacaktır¹⁹.

Tablo 4: AB ve OECD dışı ülkelerin Gıda Güvensizliği ve İklim Değişikliği Haritası
(Kaynak: WFP& MET Office, <https://www.metoffice.gov.uk/food-insecurity-index/>)

Gıda söz konusu olduğunda mevcut durumda toplumsal bir kriz hali içinde bulunduğumuzu ve iklim değişikliği etkilerinin bu krizi daha da derinleştireceğini görmemiz gerekiyor. Bugün içinde bulunduğumuz gıda krizi salt iklimsel sebeplerle ortaya çıkmış değil. Aynı zamanda kâr maksimizasyonunu odağına alan tek yönlü üretim ve tüketim ilişkilerinin bir sonucu. Gıdaya yönelik yaşanan erişim problemleri de gıda üretiminin azlığı ile ilgili bir sorun olmaktan çok, dağılımın adaletsizliğinden kaynaklanıyor. Dünyanın bazı bölgelerinde neoliberal tarım ve gıda politikalarının pençesinde günlük fiziksel ve zihinsel ihtiyaçları karşılamaya yetecek beslenme değerlerinin çok altında gıdaya erişebilen, bir sonraki öğünün nereden geleceğini bilmeyen, gıda güvencesinden yoksun bırakılmış insanlar giderek kalabalıklaşarak yaşamlarını sürdürmeye çalışıyor²⁰.

19 Prof. Dr. Zeynep Zaimoğlu, "İklim Değişikliği ve Türkiye Tarımı Etkileşim", s. 38

20 FAO, IFAD, UNICEF, WFP ve WHO., "The State of Food Security and Nutrition in the World 2018. Building climate resilience for food security

ODAK: KUZEY EGE

Tarım

çiş alanı 1.074.64 hektar olarak kaydedilmiştir. Organik bitkisel üretim yapan üretici sayısı 85, buna ek 97 çiftçi de organik geçiş sürecindedir. Balıkesir'de 2020 sonunda organik büyükbaş veya küçükbaş yetiştiricisi bulunmamaktadır. Organik arıcı sayısı 1, toplam kovan sayısı ise 45'tir.

Balıkesir'de 50.000 civarı kayıtlı çiftçi nüfusu bulunuyor. 2020 yılında il genelinde yapılan hayvancılık dahil tarımsal üretimin maddi karşılığı ise 12.05 Milyar TL olmuştur⁶.

Yorum: Hem Çanakka- le hem de Balıkesir tarımsal üretimin yoğun olarak yapıldığı ve çok çeşitli ürünlerin üretil- diği iki il. Çanakka- le özelinde baktığımızda her 3 kişiden 1'inin tarımsal ekonomi içerisinde yer aldığını görüyoruz. Balıkesir'de de durum çok farklı değil. Her iki il de tarımsal alanda ge- nellikle çok çeşitli geçimlik ürünler ve hayvan yemi ye- tiştiriciliği yapıyor, hayvancılık açısından da elverişli konuma sahip. Ayrıca özellikle körfez ve kıyı bölgelerinde ekonomik değer bakımından meyve ve zeytin de başlıca ürünler ara- sında. Her iki il de henüz birer 'kirli' sanayi bölgesi olmamış, doğal varlıklarıyla değerli tarım

6 TÜİK'ten aktaran, <https://www.yasamicingida.com/tarim/illerin-ta-rimsal-ve-bitkisel-uretim-tablosu/>

ODAK: KUZEY EGE

Tarım

arazilerinin büyük çoğunluğu korunmuştur. Bölge nüfusu açısından bakıldığında temel tarım ve hayvancılık ana geçim kaynağı olarak görülebilir. Tüm Dünyada giderek önem kaza- nan agroekolojik tarım uygu- lamaları bu illerde de kendini göstermeye başlamış ancak henüz potansiyelinin gerisin- de kalmıştır. Bölgede organik sertifikalı üretim oranları da her geçen sene artıyor olsa da sektörün genel yavaşlığı nede- niyle yeterli ivmeyi kazanamı- yor gibi görünmektedir. Özel- likle Balıkesir'de ivme daha kolay görülse de sayılar dünya geneliyle kıyaslandığında güç- lü bir ekonomi yaratmaktan he- nüz çok uzak. Dahası bölgede yürütülen suni gübre, pestisit gibi kimyasal ya da sentetik girdilere dayalı üretim modeli hem bölge yaşamına ve sağlı- ğına hem de bölge ekonomisi- ne olumsuz etkide bulunuyor. Bölge sahip olduğu endemik türler ve geniş tarımsal biyo- çeşitlilik bakımından oldukça yüksek bir potansiyele sahip. Ayrıca farklı iklim koşullarının görülüyor olması da potansiye- lini artırıcı bir etkide bulunuyor.

Öneri: Her iki il de tarım- sal alanda potansiyelini ortaya çıkarmaktan henüz çok uzakta görünüyor. Bölgenin elverişli iklim koşulları ve geniş arazi imkanları ve onarıcı yöntemleri uygulamaya yönelik imkanı göz önüne alındığında ortaya

Küresel çapta yaşanan krizin derinliği bizi doğru- dan gıda meselesini politik bir zeminde tartışmaya itiyor. Zira son üç yıldır artan açlık oranlarına rağmen gıda israfı hala büyük bir problem olarak karşımıza çıkıyor. Her yıl 1.3 milyar ton yenilebilir durumdaki gıda, büyük çoğunluğu hakim üretim ve tüketim pratikleri nedeniyle çöpe gider- ken²¹, orta veya şiddetli düzeyde gıda güvensizliğinden etkilenen toplam kişi sayısı dikkate alındığında, 2019 yılın- da dünya genelinde tahmini 2 milyar insanın güvenli, bes- leyici ve yeterli gıdaya düzenli erişimi olmadığını görüyo- ruz. Yani 2019'da büyük bir kesim ihtiyaç duyduğu gıdaya erişebilecekken bir sonraki öğünün nereden geleceğini bilmeden yaşamak zorunda bırakıldı²². Burada bir adalet sorunu olduğu çok açık. Herkese yetecek kadar gıdanın olduğu bir dünyada²³ sağlıklı kalmak için gereken gıdaya erişme hakkı elinden alınan ya da erişimi gün geçtikçe zorlaşan insanları görerek bir şeylerin ters gittiğini söyle- mek gerekiyor...

1.III. Biyoçeşitlilik

Yaşam periyodumuz içinde yüzleştığımız bir diğer önemli kriz doğrudan yaşamsal zenginlik olarak görüle- bilecek biyoçeşitlilik alanındaki kayıplar. Bugün durdu- ğumuz noktada çok sayıda bilim insanı için artık şüphe kalmadı, insanların da varlığını tehdit eden kitlesel bir yok oluşun içerisine doğru hızla ilerliyoruz. 200 milyon yıl önce yeryüzündeki yaşamın yarısını yok eden yıkıcı bir kitlesel yok olma olayını tekrar yaşama riskiyle karşı karşıyayız²⁴. Bugün uzmanlar canlı yaşamının başlangıcın- dan beri geçen sürede yaşanan 6. kitlesel yok oluş dö- nemi içerisinde olduğumuzu ve bunu yine biz insanların yaşamsal ve ekonomik faaliyetlerinin hızlandırdığını ifade ediyor. ABD Ulusal Bilimler Akademisi Bildiriler Kitabı'nda yayınlanan bir analiz, insan kaynaklı bu kitlesel yokoluşun muhtemel hızlandırıcılarını ve mevcut durumunu ele alı- yor. Raporda öne çıkarıldığı üzere, "insan kaynaklı altıncı kitlesel yok oluşun birkaç nedenden dolayı muhtemelen hızlandığı sonucuna varıyoruz. İlk olarak, uçurumun eşi- ğine sürüklenen türlerin çoğu muhtemelen yakında yok olacak. İkincisi, bu türlerin dağılımı, insan etkisinin yüksek olduğu bölgelerde hayatta kalan ve devam eden bölge- sel biyoçeşitlilik çöküşlerini düşündüren, nesli tükenmek- te olan diğer yüzlerce türle yüksek oranda örtüşmektedir. Üçüncüsü, uçurumun eşiğindeki türlerin yakın ekolojik etkileşimleri, diğer türler yok olduklarında, yok olmaya

and nutrition", Rome, 2018

21 <http://www.fao.org/food-loss-and-food-waste/flw-data>

22 <http://www.fao.org/food-loss-and-food-waste/flw-data>

23 FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020. Transforming food systems for af- fordable healthy diets. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692en>

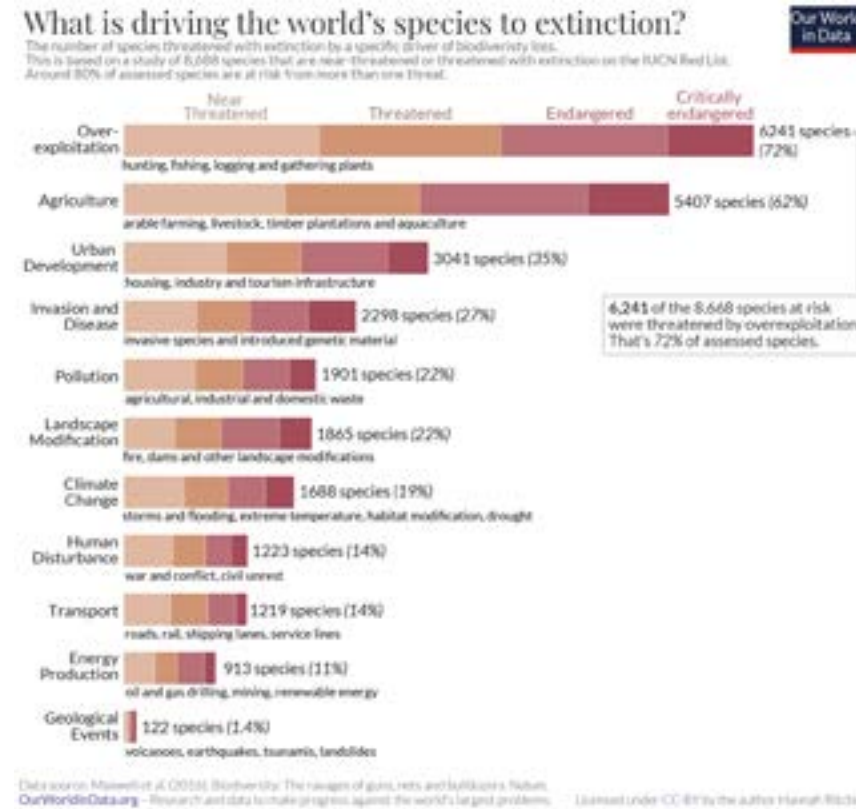
24 <https://evrimagaci.org/antropojen-kaynakli-holosen-kitle- sel-yok-olusu-6-buyuk-kitlesel-yok-olusun-icerisindeyiz-3715>

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

yönelme eğilimindedir - yok olma, yok oluşları doğurur. Son olarak, biyosfer üzerindeki insan baskısı hızla artıyor ve bunun yakın tarihli bir örneği, vahşi yaşam ticaretiyle bağlantılı mevcut Covid-19 pandemisi. Sonuçlarımız, vahşi türleri ve insanlığın hayati önem taşıyan yaşam destek sistemlerini bu varoluşsal tehditten kurtarmak için dünya çapında çok geniş kapsamlı eylemlerde bulunmanın aşırı aciliyetini yeniden vurguluyor"²⁵.

Görüldüğü üzere insani etkiler nedeniyle tüm dünyada biyolojik çeşitlilik giderek artan bir oranda tehdit altında. İnsansal alanı belirleyen hakim ekonomik sistemi bu krizin kaynağı olarak görmek mümkün. Giderek artan yapılaşma, kâr odaklı üretim pratikleri, tüketim ve atık problemleri, yoğun kimyasal kullanımı, derinleşen iklim krizi gibi birçok faktör gezegeni paylaştığımız komşularımızı, biyolojik çeşitliliği geri döndürülemez bir yok oluşa doğru itiyor. Kaybettiğimiz her tür, bir yandan yaşamımızı yoksullaştırırken öte yandan gezegenimize geri dönülmez etkilerde bulunuyor ve bunun en büyük sorumlusu bizim yapıp ettiklerimiz.

Tablo 5: Dünya türlerini yokoluşa sürükleyen unsurlar
(Kaynak: <https://ourworldindata.org/threats-to-wildlife>)

Türkiye'de de durum elbette çok farklı değil. İnsansal faaliyetlerin giderek artan baskısına yaşamı savun-

²⁵ Gerardo Ceballos, Paul R. Ehrlich, Peter H. Raven, "Vertebrates on the brink as indicators of biological annihilation and the sixth mass extinction", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, Jun 2020, 117 (24) 13596-13602; DOI:10.1073/pnas.1922686117

ODAK: KUZEY EGE

Tarım

çıkan tablo Çanakkale ve Balıkesir illeri geneli için katma değeri yüksek, doğaya ve insana dost üretim yöntemleriyle elde edilen tarımsal ürünler ve bunların işlenmesi büyük bir gelir kaynağı olarak kendini göstermektedir. Doğaya ve topluma ekonomik ve ekolojik anlamda zarar veren tarımsal üretim yöntemlerinin bir kenara bırakılarak yaşamı ve çeşitliliği göz önüne alan üretim pratiklerinin teşvik edilmesi gerekiyor. Kamunun destekleriyle bölgede yaratılabilecek bir agroekolojik dönüşüm hem gezegenimizi korumaya katkıda bulunur hem de bölge tarımına katma değer bakımından destek sağlar⁷. Bu konuda merkezi otoritenin, belediyelerin ve bölge sivil inisiyatiflerin üzerine düşen büyük bir sorumluluk bulunuyor. Bölgede salt sezonluk kazanç düşünülerek yapılan tarımsal planlamalar sonucunda en çok sezonluk getiriye sahip ürünlerin tercih edilmesi nedeniyle tarımsal biyoçeşitlilik anlamında da radikal bir düşüşle karşı karşıya kalma riski söz konusu. Bu bakımdan bölgenin tarımsal biyoçeşitliliğinin korunması adına türlere ve ekim bölgelerine yönelik somut bir eylem planı hazırlanması ve harekete geçilmesi anlamlı olacaktır.

Bilgi: Kuzey Ege olarak ele aldığımız coğrafyayı Ege

⁷ Detaylı bilgi için ltf. bkz. zehirsizsof-ralar.org

ODAK: KUZEY EGE

Biyοçeşitlilik ve Önemli Doğa Alanları

kıyılarınca genişlettiğimizde Balıkesir ve Çanakkale illerinde Doğa Derneği öncülüğünde yapılan çalışma uyarınca toplam 9 adet ÖDA tespit edilmiştir. Bunlar kuzeyden güneye, Saros Körfezi, Gelibolu Kemikli Burnu, Gökçeada Kuzey Kıyıları, Gökçeada Dalyanı, Çanakkale Boğazı, Biga Dağları, Kaz Dağları, Babakale-Asos kıyıları, Ayvalık Önemli Doğa Alanlarıdır. Bölgedeki önemli doğa alanları çok sayıda nesli bölgesel ve küresel ölçekte tehdit altında olan türün yaşam alanı olarak karşımıza çıkıyor. Bölge ÖDA'ları aynı zamanda çok sayıda endemik türe de ev sahipliği yapıyor.

Kuzey Ege Bölgesi ve özellikle Kazdağları yöresi Şeyma Şengür'ün yüksek lisans tezinde ortaya koyduğu üzere, "Türkiye'ye özgü 77 çeşit, Kazdağları'na özgü 29 adet endemik bitkinin yaşam alanıdır. Toplam 800'den fazla takson içeren Kazdağı florası % 24 oranında Akdeniz floristik elemanı, % 17.6 oranında Avrupa Sibirya elemanı ve % 1.3 oranında da İran-Turan elemanını içerir. Kazdağı'nda yükseklik, bakı, iklim değişikliklerini yansıtan bir dizi orman topluluğu yer alır (Tümen, vd., 2005) Bunlardan Kazdağı'na endemik olan Kazdağı Göknarı (*Abies equi-trojani*) ve Doğu Kayını (*Fagus orientalis*) bitkilerinin oluşturduğu orman vejetasyonu önemli bir orman ekosis-

maktan öte, kâr hırsıyla geliştirilen yıkıcı projeler de eklendiğinde Türkiye için durum gittikçe kötüleşiyor. Türkiye "gerek coğrafi yapısı, gerekse değişik ekolojik koşulları nedeniyle, dünyanın çok önemli gen ya da orijin merkezinin örtüştüğü bir konumda yer alıyor. Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan olarak isimlendirilen üç bitki coğrafyası bölgesine sahip olması ve iki kıta arasında köprü görevi sağlaması sebebiyle iklimsel ve coğrafi özelliklerin kısa aralıklarla değişmesi sonucu orman, dağ, step, sulak alan, kıyı ve deniz ekosistemlerine, bu ekosistemlerin farklı formlarına ve farklı kombinasyonlarıyla birlikte zengin biyolojik çeşitliliğe sahip²⁶. Tabii bu zenginlik aynı zamanda oldukça kritik bir koruma pratiklerinin geliştirilmesi sorumluluğunu da beraberinde getiriyor.

Türkiye, endemik bitkiler açısından çok zengin olmasına rağmen, zenginliği oluşturan bu türlerin bazıları ciddi tehditlerle karşı karşıya. IUCN 2001 kriterlerine göre endemik türlerimizin yaklaşık 600 kadarı "Çok tehlikede CR", 700 kadarı da "Tehlikede EN" kategorisinde yer alıyor²⁷. Dahası sadece endemik türler değil, Türkiye'deki *Önemli Doğa Alanları* (ÖDA)²⁸ bakımından da bariz bir tehlike söz konusu. 2006'da Doğa Derneği öncülüğünde yapılan çalışmada görüldüğü kadarıyla Türkiye'deki 305 ÖDA'dan sadece 26'sı raporun yayınlandığı 2006 yılı itibarıyla herhangi bir tehditle karşı karşıya değildir²⁹. Odak bölgemiz açısından önemli bir örnek Kazdağları'nda 2019 yılında inşaatı çok büyük tepkilerle karşılaşan ve oldukça geniş bir alanı tahrip eden Alamos Gold isimli şirketin kurmayı hedeflediği altın madeni alanının bulunduğu bölge olan Kirazlı, 1997 yılında Doğal Hayatı Koruma Vakfı tarafından koordine edilen bir çalışma kapsamında çok sayıda bilim insanının katılımıyla belirlenen Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanı'ndan biri olan Biga Dağları'nda yer almaktadır. Önemli Bitki Alanları (ÖBA) nadir, tehlike altında ve/veya endemik (dünyanın başka hiçbir yerinde doğal olarak yetişmeyen) bitki türlerinin zengin topluluklarını barındıran doğal alanlardır.³⁰

²⁶ Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, "Biyolojik Çeşitliliği İzleme ve Değerlendirme Raporu 2013-2014", <http://www.nuhungemi-si.gov.tr/Content/Documents/biyolojik-cesitliliği-izleme-degerlendirme-raporu-2013-2014.pdf>, erişim tarihi: 26.06.2021

²⁷ <https://cevresehgostergeler.csb.gov.tr/toplam-tur-sayisi-tehdit-altindaki-turler-endemizm-orani-i-85771>, erişim tarihi: 26.06.2021

²⁸ Önemli Doğa Alanı ifadesi Doğa Derneği tarafından uluslararası öneme sahip olduğu kanıtlanmış alanlar olarak taraf ediliyor. ÖDA'lar alan korumaya ihtiyaç duyan türlerin dağılım ve nüfuslarını esas alan standart, küresel ölçekte uygulanabilir ve eşik değerlerine bağlı bilimsel kriterler vasıtasıyla seçilir. Detaylı bilgi için bkz. Eken, G., Bozdoğan, M., İsfendiyoğlu, S., Kılıç, DT., Lise, Y. (editörler) 2006, Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları. Doğa Derneği. Ankara.

²⁹ Kılıç, DT., 2006, Değerlendirme ve Bulgular. 69 (Cilt 1). Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları. Doğa Derneği. Ankara.

³⁰ https://www.wwf.org.tr/calismalarimiz/ormanlar/doga_en-degerli-cevherdir/

Hakim üretim ve tüketim pratiklerimiz yaşamın çeşitliliğine ciddi anlamda zarar veriyor. Bunu Türkiye için de geçerli başka bir örnek de görmemiz mümkün. 1950'lerde yükselen endüstriyel tarım yaklaşımı ile birlikte gelişen, büyük alanlarda ekonomik getirisi yüksek bir tek türün ekimine ve yoğun kimyasal girdi kullanımına dayalı monokültür üretim yöntemi her geçen gün gerek tarımsal gerek biyolojik tür kayıplarına sebep oluyor. Dr. Bülent Şık'ın 2019'da Greenpeace Akdeniz için hazırladığı raporda biyoçeşitlilik kaybı küresel ölçekte seyreden en önemli sorunlardan biri olarak tarım zehirleri yani pestisit kullanımı öne çıkarılmıştır. Raporda ifade edildiği üzere "bu konuda yakın zamanda yapılan bir çalışmada, Almanya'da korunaklı alanlarda son 27 yıl içinde uçucu böceklerin toplam biyokütlesinde yüzde 75 oranında bir azalma olduğu belirlenmiştir"³¹. Bu oran bize açıkça gösteriyor ki tarım yapma biçimimiz sadece bizim sağlığınıza değil, doğal yaşama da geri dönülmez bir zarar veriyor.

Endüstriyel tarım pratikleri kimyasal kullanımıyla olduğu kadar tür seçimleri ve dayatmaları ile de kültürel ve biyolojik çeşitlilikle doğrudan ilişkili bir alanı daha etkiliyor, tarımsal biyoçeşitliliğimiz kâr odaklı gelişen endüstriyel tarım sistemi karşısında zarar görüyor. Pazar dayatmaları ve giderek artan ekonomik baskıyla üretim yapan çiftçiler sıklıkla sandıklarındaki yadigar tohumları kullanamıyor, ticari bir tohum şirketinin broşüründen kendisine en çok kazancı vaat eden türü seçmek zorunda kalıyor. Bu tohumlardan yetiştirilecek ürünlerin 'ihtiyaç' duyacağı sentetik gübreler ve tarım zehirleri, pestisitler de yine aynı ya da muadili bir şirket tarafından sağlanıyor. Ne kadar çok çiftçi bunu yaparsa, o kadar çok tür kayboluyor. Gelişimi bin yıllar süren yadigar tohumlar sandıklarda tarihe karışıyor. Yaşamın çeşitlilik imkanı böylece monokültür üretim yöntemleri ve tohum patentleri gibi tarımı tahakküm altına alan uygulamalar ile ekonomik dayatmalar karşısında günbegün yitiriliyor.

1.IV. Su

Üzerinde durmak istediğimiz son mesele su krizidir. Tüm dünyada etkileri gün geçtikçe daha da radikal bir biçimde hissedilen ve uzun yıllardır ülkenin ortak gündeminde yer tutan ancak unutmaya en meyilli olduğumuz mesele kuraklık olabilir. Oysa dünya yüzeyinin %71'ini kaplayan suların %1'den daha az bir miktarının kolay erişilebilir temiz su olduğunu³² düşündüğümüzde suyumuzun gün geçtikçe azalıyor olması bizi korkutması gereken bir gerçek olarak karşımıza çıkıyor. Derinleşen iklim krizi

31 Bülent Şık, Domates, Yeşil Biber ve Salatalık Ürünlerinde Pestisit Kalıntılarının Araştırılması, Soframızdaki Tehlike: Pestisit, 2019, İstanbul, s. 11

32 <https://www.usbr.gov/mp/arwec/water-facts-ww-water-sup.html>

ODAK: KUZEY EGE

Biyoçeşitlilik ve Önemli Doğa Alanları

temi oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Kazdağları ülkemizde nadir olarak bulunan birçok hayvan türünün de alanıdır. Kazdağı ve yakın çevresi amfibi ve reptil (sürüngenler) türleri bakımından da oldukça önemli bir alan sayılabilir. Nadir olarak görülen bazı kertenkele türleri, ülkemize özgü yılan türleri bakımından değerli olduğu gibi, sürüngen çeşitliliği bakımından da oldukça zengindir. Kazdağı ve civarında 40 amfibi ve reptil türü yaşamaktadır. Bu türlerden şeritli engerek (*Vipera xanthina*) sadece ülkemiz ve bazı Ege Denizi adalarında yaşamaktadır ve bu tür Kazdağı'nda mevcuttur. Bu tür dışında Kaz Dağı *Platycephalus collaris* (toros yılanı, ok yılanı) gibi nadir görülen yılan türlerine de ev sahipliği yapmaktadır"⁸

Yorum: Bölgedeki önemli doğa alanlarının neredeyse tamamının turizm, yapılaşma gibi sorunlarla doğrudan yüzleştiğini görüyoruz. Buna ek olarak artan sanayileşme baskısı da giderek daha güçlü hissediliyor. Oldukça zengin bir biyoçeşitliliğe sahip bölgenin korunması gereken alanları birden fazla unsur tarafından baskı altında. Özellikle bölgenin ekolojik yapısında geri 8 Şengür Ş. (2010) UNESCO Ölçütleri (Kriterleri) Kapsamında Kaz Dağları'nın Dünya Mirası Olarak Değerlendirilmesi Üzerine Araştırmalar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir. s. 1-2

ODAK: KUZEY EGE

Biyoçeşitlilik ve Önemli Doğa Alanları

dönülmez etkiler bırakan altın madenleri, kömürlü termik santraller gibi tesisler bölgenin sahip olduğu yaşamsal zenginliği tehdit ediyor.

Öneri: Bölgedeki yapılaşma ve sanayileşme baskısını azaltacak türden bir planlama yapılması oldukça kritik önem taşımaktadır. Koruma alanlarının yasal statülerinin değiştirilerek imara veya sanayi yatırımlarına açılması uygulamalarına derhal son verilmeli, bölgenin biyoçeşitliliğini korumaya ve yaşamı savunmaya odaklı bölgesel planlamalara ağırlık verilmelidir. Bu bağlamda özellikle tarımsal biyoçeşitliliği korumak adına tarım yapılan alanlarda agroekolojik yöntemler benimsenmeli, doğal alanların tahrip edilmesine müsaade edilmemelidir.

Bilgi: Tema Vakfı'nın

ve artan sıcaklıklara bağlı olarak gezegenin su döngüsü de dönüşüyor. Anadolu gibi coğrafyaların payına da yüksek su stresi ve kuraklık düşüyor³³.

Su varlıklarımız gün geçtikçe azalıyor. "Dünyada su kıtlığı sınırını tanımlamak için 'Falkenmark su stres indisi' kullanılıyor. Bu indise göre kişi başı yılda 1700 m³ su düşen ülkeler yeterli suya sahip, kişi başı 1000-1700 m³ suya sahip olan ülkeler su stresi yaşayan, 500-1000 m³ suya sahip olan ülkeler su kıtlığı çeken, 500 m³ altında suya sahip olan ülkeler ise mutlak su kıtlığı içinde ülkeler olarak tanımlanır"³⁴. Bu tanımlamadan hareketle Fao'nun verilerine göre 1.2 milyar insan, kabaca dünya nüfusunun altıda biri, ciddi şekilde su kıtlığı olan tarım alanlarında yaşamaktadır³⁵. Gezegenimizde su kullanımı, geçen yüzyıldaki nüfus artış hızının iki katından fazla bir oranda küresel olarak büyüdü. Bugün sayıları giderek artan bazı bölgeler su hizmetlerinin sürdürülebilir bir şekilde sağlanabileceği sınıra ulaşmış durumda³⁶. Esasen, artan nüfus ve ekonomik büyüme hırsları, özellikle kurak bölgelerde, yenilenebilir ancak sınırlı su kaynakları üzerinde benzeri görülmemiş bir baskı oluşturuyor.

2021 yılı itibarıyla somut bir biçimde görebildiğimiz gibi Türkiye su varlıkları konusunda giderek yoksullaşılıyor. WWF Türkiye'nin 2014 yılında hazırladığı raporda kişi başına düşen tatlı su miktarı: 1.519 m³/kişi/yıl olarak hesaplanmıştır³⁷. Bu hesap Türkiye'nin, raporun hazırlandığı dönemde bile su stresi yaşadığı ve iklimsel koşullara ek olarak plansız bir biçimde gelişen kentler, artan nüfus, sanayileşme çabası ve tarımsal faaliyetlerin yapılaşma biçimi nedeniyle önümüzdeki yıllarda daha fazla su stresi yaşayacağına işaret ediyor. Örneğin Tablo 5'te görülebileceği üzere, özellikle Mart 2021-Mayıs 2021 döneminde yaşanan şiddetli, çok şiddetli ve olağanüstü kuraklıklarla bağlantılı olarak Anadolu'da kuru tarım yapılan yerlerde tarımsal üretimde ciddi zararlar yaşanmış, rekolte oranları dramatik bir biçimde düşmüştür³⁸.

33 <https://www.wri.org/insights/17-countries-home-one-quarter-worlds-population-face-extremely-high-water-stress>

34 <https://sutema.org/mavi-gezegen/buharlasma-ve-akis.5.aspx>

35 FAO. 2020. The State of Food and Agriculture 2020. Overcoming water challenges in agriculture. Rome. <https://doi.org/10.4060/cb1447en>

36 <http://www.fao.org/land-water/water/water-scarcity/en/>

37 https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/su_ayak_izi_raporweb.pdf?2720/trkiyeninsuayakiziraporu

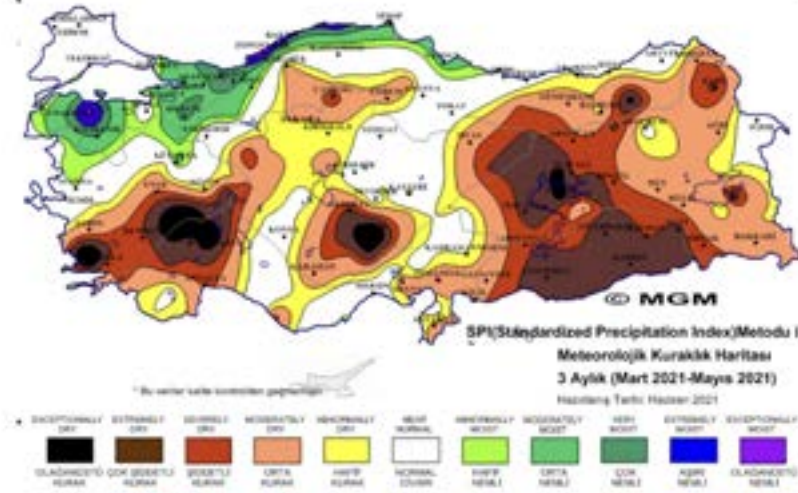
38 Konuyla ilgili çok sayıda gazete haberi bulmak mümkün, örn. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57021336>

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

Standart Yağış İndeksi (SPI - Standardized Precipitation Index) Metoduna Göre 2021 Mayıs Ayı Meteorolojik Kuraklık Durumu

3 Aylık Değerlendirme

Tablo 5: 3 Aylık Kuraklık Durumu
(Kaynak: [Meteoroloji Genel Müdürlüğü - Kuraklık Analizi](#))

ODAK: KUZEY EGE

Maden Faaliyetleri

2019 yılında yayınladığı "Kazdağı Yöresinde Madencilik" çalışmasındaki verilere göre⁹, raporda Kazdağı yöresi olarak tarif edilen bölgede toplam maden ruhsat alanı 1.294.335 hektardır. Bu alan çalışma bölgesinin %79'una denk gelmektedir. Yani Kazdağı yöresinin maden faaliyeti için ruhsatlandırılmamış kısmı sadece bölgenin %21'ini oluşturmaktadır. Bu yüksek oran içerisinde maden faaliyeti yürütülecek bölgede koruma altına alınan alanlar, ÖDA'lar, Milli Parklar da bulunmaktadır. Çoğunlukla altın, bakır, çinko, kurşun madenlerinin arama çalışmaları yapıldığı bölgede 250-300 tonluk altın rezervinin var olduğu öngörülmektedir¹⁰. 2019 yılında Kirazlı bölgesinde yapılmak istenen altın madeni ruhsat alanı 26.3 hektar olmasına rağmen 613 hektarda faaliyete geçerek henüz sondaj aşamasında 300.000'den fazla ağacın kesilmesine yol açmıştır. Maden alanı, 180 bin insanın tek su kaynağı olan Atikhisar Barajı ile aynı su havzasında yer alıyor. Atikhisar Barajı su toplama havzası ile Çanakkale, Kepez, Karacaören ve Özbek 9 Tema Vakfı, Kaz Dağları Yöresinde Madencilik, Nisan 2020, <https://cdn-tema.mncdn.com/Uploads/Cms/kaz-daglari-raporu.pdf>

¹⁰ Şengür Ş.(2010) UNESCO Ölçütleri (Kriterleri) Kapsamında Kaz Dağları'nın Dünya Mirası Olarak Değerlendirilmesi Üzerine Araştırmalar. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi..Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir. s. 55

ODAK: KUZEY EGE

Maden Faaliyetleri

ovalarına ait 5 bin 200 hektar tarım arazisi sulanıyor. TEMA Vakfı'na göre, maden alanının yüzde 98,7'si orman alanında bulunurken orman, 283 farklı bitki türüne ev sahipliği yapıyor. Proje alanında tespit edilen türlerin yedisi dünyada sadece Türkiye'de bulunuyor. Bölgede ayrıca 18 memeli, 41 kuş, 10 sürüngen ve 117 böcek türü yaşıyor.¹¹ Kaz Dağları ve çevresinde 2019 yılı itibarıyla ÇED olumlu kararı almış, ÇED duyuru süreci başlamış, çeşitli nedenlerle durdurulmuş ya da arama izni almış en az 29 siyanürlü altın madenciliği projesi bulunuyor. Kirazlı Altın Madeni Çevresel Etki Değerlendirmesi raporuna göre maden işletmesi faaliyetlerinin ilk iki yılında 463.000 m3/yıl, üçüncü yıl itibarıyla 250.000 m3/yıl su kullanacaktır. Madenin işletmede kalacağı 6 yıllık süreçte su tüketimi 2 milyon m3 ulaşmaktadır. Bu rakam 10 milyon 500 bin kişinin günlük su tüketimine eşit¹².

Yorum: Kuzey Ege Bölgesi yoğun madencilik baskısı altında. Özellikle altın madenleri bölge açısından oldukça büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Maden arama, sondaj, sıyırma, patlatma, öğütme ve siyanürleme aşamalarına

¹¹ <https://www.dw.com/tr/kaz-dag-larindan-geriye-ne-kaldi/a-54316117>

¹² Tema Vakfı, Siyanür Liçi ile Altın Madenciliği, 2019, <https://cdn-tema.mncdn.com/Uploads/Cms/siya-nur-lici-altin-madenciligi.pdf>

endüstriyel alanda daha çok kâr elde etmek için koşulsuzca kullanılabilecek bir 'kaynak' olarak görülmüştür. Su varlıklarına yönelik bu bakış açısı Sanayi Devrimi'nden bu yana neredeyse hiç değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Suyun gerek tarımda gerek sanayide endüstriyel kullanımı, endüstrileşmesinin yarattığı iklim kriziyle ve diğer ekolojik yıkımlarla birleştiğinde işte bugün yüzleştiğimiz su krizini yıkıcı ekonomi pratiklerimizle yarattığımızı kolaylıkla söyleyebiliriz.

Haklar Derneği, İstanbul, 2017, s. 29

Bu gidişatı daha iyi anlamak için su varlıklarımızın nasıl kullandığımıza yakından bakmakta yarar var. Tema Vakfı'nın derlediği verilere göre, Dünyada tatlı suyun %71'i tarım %18'i sanayi ve %11'i evsel kullanımda kullanılır. Türkiye'nin tatlı su tüketiminin %73'ü tarım sektöründe, %11'i sanayide, %16'sı evsel kullanımda gerçekleşiyor³⁹. Tarımın bir 'sektör' olarak bu kadar çok su kullanmasının altında endüstriyel üretim için gereken hammaddelerin de tarımsal üretime dahil ediliyor olması yatıyor. Örneğin ekolojik ayak izi çok yüksek olduğu bilinen 'endüstriyel' şartlarda yaşatılmış bir hayvandan kesilip pazara sunulan 1 kg sığır eti için 15.415 litre su harcanır⁴⁰. 1 kg sığır etinin su ayak izinin bu kadar yüksek olması küresel et marketinin ve endüstriyel hayvancılık sektörünün neden baştan aşağı dönüştürülmesi gerektiğine dair oldukça güçlü bir örnektir. Elbette tarım söz konusu olduğunda bununla sınırlı kalmayarak tarım yapma biçimimizi su tutmaya ve suyu etkin ve akılcı kullanmaya dönüştürmenin henüz çok uzığında olduğumuzu da göz önünde bulundurmalıyız.

Yüzleşmekte olduğumuz su krizi bir günde ortaya çıkmadı, Dr. Akgün İlhan'ın ifadesiyle, "su ve insan arasında fiziksel ve sosyal bağ, kapitalizmin gelişimi ve özellikle Sanayi Devrimi'yle birlikte değişmeye başladı. Sanayileşmeyle birlikte su, hemen her sektörde gerek hammadde olarak doğrudan gerekse üretim süreçlerinde dolaylı olarak aşırı kullanıma ve kirlenmeye maruz kalmaya başladı"⁴¹. Ekonomik faaliyet içerisinde su, alınıp satılabilecek,

³⁹ <https://sutema.org/kirilgan-dongu/suyun-sektorlere-gore-kullanim-oranlari.9.aspx> Online erişim, erişim tarihi: 03.07.2021

⁴⁰ FAO. 2020. The State of Food and Agriculture 2020. Overcoming water challenges in agriculture. Rome. <https://doi.org/10.4060/cb1447en>

⁴¹ Akgün İlhan, "Suya Erişim Hakkından Suyun Akma Hakkına", Türkiye'de ve Dünyada Su Krizi ve Su Hakkı Mücadeleleri, Sivil ve Ekolojik

Fotoğraf: Kazdağları Kardeşliği
([Twitter](#))

2. İmkanlar

"Bir şeyleri iyiye doğru değiştirebilmek için öncelikle toprak ananın çocukları olduğumuzu idrak etmemiz ve hem kendimiz hem de gelecek nesiller için evimize sahip çıkmamız gerekiyor"⁴².

42 Vandana Shiva, İyilerin Yanında, çev. Çağrı Ekiz, Sinek Sekiz Yay.,

Geçen bin yıllar içinde kendimizi doğanın bir parçası olarak görmekten çok uzaklaştık. Sıklıkla kendimizi efendi, doğayı ise bir malzeme deposu olarak gördük. Bir önceki bölümde bu bakış açısının yarattığı ve bugün yaşamın her hücrelerini etkileyen krizler üzerinde durmaya çalıştık. Esas sorunun insanın biyolojik varoluşu olmadığını düşünüyoruz. Türsel olarak ekosistemin bir parçası olabilecek insanın yapıp ettikleri içinden bazılarının yüzleştiğimiz krizleri yarattığını söyleyebiliriz. Hangi insani faaliyetlerin bu krizlere neden olduğunu araştırdığımızda bakış açımızdan krizlerin kökeninde hep ekonomik temelleri gördük. Hangi krizin altını oysak ekonomik alanda değişmesi gereken bir unsurla karşılaştık. Ekonomiyi dönüştürmenin tek yolu alışkanlıklarımızı değiştirmekten geçiyor.

Bu bölümde ağırlıklı olarak krizlerden çıkış imkanlarını ele almaya çalışacak ve bununla kalmayarak bölgesel önerileri derleyecek, doğaya ve insana dost uygulamaları ön plana çıkaracağız. Bu sayede ilk bölümde tarif ettiğimiz her bir krizi yavaşlatmak ve hatta durdurmak için önümüzde bir imkan olduğunu somut olarak göstermeye çalışacağız.

İstanbul, 2014, s. 28

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

ODAK: KUZEY EGE

Maden Faaliyetleri

sahip olan bir altın madeni bu aşamaların her birinde ekolojik yaşama ve sosyal alana geri dönülmez zararlar vermektedir. Kesilen yüz binlerce ağaç, her aşamada kullanılan ve kirlenilen tonlarca su, yaşam alanı tahribatları madenleri bu haliyle birer yıkım projesi olarak değerlendirmemize olanak sağlıyor. Maden bölgesinde yaşamını sürdüren kişiler sürekli olarak solunmaması gereken tozlara, sarsıntılara, gürültüye maruz bırakılıyor. Yaşam alanlarında oluşan tehditler bölge halkının geçim kaynaklarının değişmesini de yer yer zorunlu kılıyor. Tahrip olan tarım arazileri ve meralar ile azalan ve belki kirlenen sular geçimlik ürün yetiştiriciliğini tehlikeye atarken şirketlerin istihdam iddiası gerçekte daha çok insanın geçim kaynaklarını yitirmesine yol açıyor.

Öneri: Bugün yüz yüze olduğumuz madencilik faaliyetlerinin büyük çoğunluğu şirketler tarafından kamu yararı gözetilmeksizin doğal alanların sonsuz tahribatına yol açacak biçimde kar amacıyla yapılmaktadır. Doğal varlıklarımız ve gerçek zenginliğimiz kâr odaklı uygulamaların pençesine bırakılmamalı, kamu yararı göz önüne alınarak gerçek zenginlik olan doğal yaşamın devamlılığı ve korunması esas alınmalıdır. Bölgedeki madencilik faaliyetleri durdurulmalı,

2.1. Emisyonları Azaltmak

İlk bölümde krizlerin kökeni olarak gelişen sanayileşme ve buna bağlı sera gazı emisyonlarındaki radikal artışın üzerinde durduk. Bu bölüme de sera gazı emisyonlarımızı nasıl azaltabileceğimize bakarak başlamak anlamlı olacaktır.

Sera gazı emisyonlarımızı azaltmak ve atmosferdeki karbon miktarını yeniden 350 ppm seviyesine çekmek istiyorsak işe ülkedeki karbon emisyonunun %72'sine sebep olan enerji üretim biçimimizi değiştirerek başlamak gerekecektir.

2008 yılında küresel çapta etkili olan ekonomik kriz sonrası Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) dünya ekonomilerini kurtarmak ve 21. yüzyılda yüzleştiğimiz krizleri hafifletmek adına 'Yeşil Yeni Düzen' ismini verdikleri bir ekonomi programı ortaya attı⁴³. Roosevelt'in Büyük Buhran sonrası Amerika ekonomisini kurtarmaya yönelik geliştirdiği ekonomi programından ilham alan bu Yeşil Yeni Düzen, odağına yeşil yatırımlar ile petrol ve kömür gibi kirlitici kaynaklardan uzaklaşmayı almıştır. Dr. Ahmet Atıl Aşıcı'nın ifadesiyle, "Yeşil Yeni Düzen (YYD), ekonomik, toplumsal ve ekolojik krize aynı anda çare bulmak maksadıyla tasarlanmış bir politika setidir. Bir yandan yatırımlarla ekonominin durmuş olan çarklarının tekrar harekete geçirilmesi ve böylelikle istihdam yaratılması, öte yandan birtakım düzenlemeler eliyle ekonomiyi daha düşük karbon düzeyine çekmeyi amaçlamaktadır. YYD kamu kaynaklarının doğa ve insan refahı için kullanılmasını savunmaktan başka bir şey değildir"⁴⁴. Bu haliyle de küresel ölçekte etkili olan yeşil ekonomi dönüşümünün sistematik ilk önerilerinden bir tanesi olarak önem kazanıyor.

Yeşil Yeni Düzen ile başlayan dönüşüm hareketinin bizim için anlamı oldukça büyük. 20 yıl kadar önce şirketlerin emisyon oranlarını kendi başına düşürme hevesinde olacaklarını söylemek pek mümkün değildi. Ancak bugün geldiğimiz noktada çok sayıda küresel şirket, gerek devletlerin ya da devletler üstü kurumların teşviki ya da yönlendirmesiyle, gerek akıntıya kapılarak dönüşümün hızlandırıcısı olarak karşımıza çıkıyor. Türkiye bu değişim rüzgarına karşı uzun bir süre direnmeye çalışsa da artık küçük adımlarla da olsa hareket etmeye başlıyor.

Yeşil Yeni Düzen'in ortaya atıldığı ve geliştirildiği 2008-2009 yıllarından hemen sonra Türkiye pozisyonunu belli eder bir şekilde 2012 yılını kömür yılı ilan ederek çok

⁴³ <https://web.archive.org/web/20120922050440/http://www.telegraph.co.uk/earth/earthnews/3353698/UN-announces-green-New-Deal-plan-to-rescue-world-economies.html>

⁴⁴ Ahmet Atıl Aşıcı, "Sürdürülebilir Yaşam İçin Bir Dönüşüm Önerisi: Yeşil Yeni Düzen", *Yeşil Ekonomi*, Yeni İnsan Yay., İstanbul, 2017, s. 112

sayıda kömürlü termik santral projesine başlayacağını açıkladı⁴⁵. Bu açıklama deyim yerindeyse artacak emisyonlar ve tehlikeli partiküller ile zehir solumayan hiçbir bölgenin kalmayacağı anlamına geliyordu. Dahası Avrupa başta olmak üzere yavaş yavaş enerjide yeşil dönüşümün imkanları ve fosil kaynaklardan çıkışın başladığı böyle bir dönemde Türkiye henüz güçlü olmayan akıntı karşısında durmaya çalışmıştır.

Ancak bugün geldiğimiz noktada artık enerjiden başlayarak tüm sektörlerde yeşil dönüşümü gerçekleştirmek zorundayız. İklim krizini yavaşlatmak istiyorsak özellikle enerji alanında dönüşümü hızlandırmalı ve fosil yakıta dayalı hiçbir yeni tesisi işletmeye açmamalıyız. Enerji alanında doğaya en az etkiye bulunan, etki değerlendirmesi ve kamuoyu bilgilendirmesi hakkaniyetle yapılmış ve merkezi olmayan, katılımcı ve demokratik bir dönüşümü gerçekleştirmek sera gazı emisyonlarımızı düşürmemizi sağlayacaktır. Bunu yaparken enerji yatırımlarını birer kâr maksimizasyonu aracı olarak değil, sosyal fayda sağlayacak ve olumsuz etkisi minimum olacak şekilde yapmak gerekiyor. Bugün Avrupa'da esen yeşil rüzgar bizi buna ayak uydurmaya itiyor. Kamunun acilen küçük ölçekli yenilenebilir enerji projelerinin önünü açması ve vatandaş girişimleri ile kurulabilecek yatırımları teşvik etmesi gerekiyor. Tek merkezden yürütülen, fosil yakıtlara bağlı enerji sistemleri bu haliyle bize, ekonomimize ve gezegenimize geri dönülmez zararlar veriyor. Barış Doğru'nun İklim Haber'de yayınlanan yazısında üstünde durduğu gibi, "aslında gezegenin iklim krizinden kurtuluşuna giden hesap ve yol gayet basit: Saldığımız seragazı emisyonlarını hızla sıfırlamak. Bunun için gerekli teknoloji, bilim, yol ve yöntemler ve tabii kaynaklar ortada. Kimilerinin lükse, şatafata, silaha, daha büyük arabalara, daha büyük evlere, daha çok uçağa harcadığı paraların birazını bu büyük uygarlık dönüşümüne aktarmak"⁴⁶. Esasında bu kaynak aktarımı yatırdığınızdan daha fazlasını bize geri getirecek. SHURA Enerji Dönüşümü Merkezi tarafından yayınlanan "Türkiye'de Elektrik Sistemi Dönüşümünün Sosyoekonomik Etkileri" raporu bu konuda somut bir örnek oluşturuyor. Rapora göre, dönüşüm için yılda 12,3 milyar dolar yatırım yapılması gerekli. Buna karşılık istihdamdan dış ticaret açığına kadar çeşitli alanlarda bunun üç katı getiri yaratılacak⁴⁷. Raporda belirtildiği üzere, 2020 yılı itibarıyla yenilenebilir enerji üretimi genel enerji arzının %45'ine ulaşmış durumda. 2030 yılına dek elektrik sistemi odaklı yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve elektrifikasyona yönelik hızlandırılmış bir dönüşüm patikası sayesinde karbon emisyonu artışı yaratmadan,

45 <https://www.haberler.com/enerji-bakanligi-mustesari-kilci-2012-yilini-komur-3638472-haberi/>

46 Barış Doğru, "Karbon Bombasının Peşinde", İklim Haber, <https://www.iklimhaber.org/karbon-bombasinin-pesinde/>

47 <https://www.iklimhaber.org/yeni-rapor-turkiyede-enerji-donusu-munun-sosyoekonomik-getirisi-maliyetinin-uc-kati/>

ODAK: KUZEY EGE

Maden Faaliyetleri

siyanür liçinden vazgeçilmelidir. Bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel varlıkları korumayı başarmamız durumunda bir çok açıdan daha yararlı bir karar vermiş olacağımız unutulmamalıdır.

Bilgi: Temiz Hava Hakkı

ODAK: KUZEY EGE

Temiz Hava Hakkı

Platformu tarafından yayınlanan Kara Rapor 2020'de yer alan verilere göre⁴⁸, Türkiye'de ölüm ve sakatlığa sebep olan bir risk faktörü olarak hava kirliliği 2007-2017 yılları arasında %17,4 artış göstermiş, buna bağlı olarak Türkiye'de en çok ölüm ve hastalığa sebep olan risk faktörü sıralamasında hava kirliliği 2007'de 7.sıradayken, 2017'de 6.sıraya yükselmiştir. 2017 - 2019 yılları arasında hava kirliliği nedeniyle trafik kazalarının neredeyse 6-7 katı kadar ölüm yaşanmıştır. Oysa Türkiye'de hava kirliliği Dünya Sağlık Örgütü kılavuz değerine indirilseydi; 2019 yılında tüm ölümlerin %7,9'u (31.476 ölüm) ve 2018 yılındaki tüm ölümlerin %12,13'ü (45.398 ölüm) önlenbilirdi. Kuzey Ege bölgesinde ele aldığımız Çanakkale ve Balıkesir'in hava kirliliği ölçütlerinden bir tanesi olan Partikül Madde (PM10) verilerine baktığımızda her iki ilin de 2019 yılı ortalamalarının Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) oranlarının üzerinde kirliliğe sahip olduğunu görüyoruz. PM10 2019 yılı ulusal limit = 40 µg/m³ PM10 yıllık DSÖ önerilen limit = 20 µg/m³ iken Çanakkale için 34 20 µg/m³ Balıkesir için 44 20 µg/m³ çıkmıştır.

Yorum: Kazdağları yöresi sahip olduğu orman ekosistemleri ile Anadolu'nun oksijen

13 <https://www.temizhavahakki.com/kararapor2020/>

%22'lik bir yoğunluk azaltımı söz konusu olabilir⁴⁸.

Bu dönüşümü enerji sektörü dışında da hızlandırmamız gerekiyor. Ülkeler peşi sıra net sıfır emisyon kararlara alırken Türkiye hala ekonomisini karbon-nötr ya da iklim-nötr hale getirecek bu dönüşümün uzağında. Türkiye'nin adımlarını yavaş atıyor olmasının en büyük sebeplerinden bir tanesi elbette ekonomik. Avrupa 2030'a kadar emisyonlarını %55 azaltmak ve 2050'de de iklim nötr olmak için giriştiği⁴⁹ bu yeşil dönüşümü büyük ölçüde aldığı karbon vergileri ile finanse ediyor. Zira "AB Komisyonu, iklimle ilgili hedeflerin gerçekleştirilmesi için baş koşulu ekonominin tümünde karbonun etkin biçimde fiyatlandırılması olarak görmektedir. Bu doğrultuda, AB'den karbon kaçacağını azaltmak amacıyla, sınırda karbon düzenlemesi-SKD (carbon border adjustment) mekanizmasıyla ticarette yeni vergiler ve tarife-dışı engeller ile örülmüş yeni bir sistem üzerine çalışmalarını sürdürmektedir"⁵⁰. Bu çalışmalara göre AB kendi içindeki üretime dayalı karbon emisyonunu azaltırken birlik dışından aldığı hammadde-lerde de karbon sınırlaması uygulayarak tedarikçilerini emisyonlarını azaltmaya teşvik edecek. Sınırda karbon düzenlemesi bu haliyle bakıldığında daha düşük maliyetle üretilen yüksek emisyonlu ürünler ile görece daha düşük emisyonlu ancak yüksek maliyetle üretilebilen alternatif ürünlerin rekabet gücünü aynı seviyeye getirmeyi amaçlıyor. Diğer bir deyişle, karbon vergisi gibi düzenlemelerle yüksek emisyonlu ürünlerin maliyetini, düşük emisyonlu ürünlerin seviyesine taşıyor. Bu düzenlemenin ne şekilde devreye sokulacağını tasarlanması ve uygulaması tartışmaları sürse de bu uygulamanın esasları ithal edilen ürünlere yönelik, karbon içeriklerine dayalı olarak, konulacak vergiye dayanıyor. Bu mekanizma, ticarete konu olan karbon kredileri, vergi, prelevman ya da gümrük uygulaması şeklinde uygulanabilir. Düzenleme, karbon fiyatının maliyet yarattığı 'karbon sızıntısı' riskine cevap veriyor; yani üretimin karbon maliyeti olmayan ülkelere doğru kaymasını engelliyor. Dış tedarikçiler, bu maliyetleri karşılamadığı durumda ekonomik bir avantaj elde ediyor. Mekanizma uygulamaya konulmazsa zaman içerisinde üretim, karbon vergileri uygulamayan coğrafyalara kayacak ve emisyonlar bu ülkelere sızarak, net sıfır emisyon üreten bir gezegen yolundaki ilerlemeyi geciktirecek⁵¹. Sınırda karbon düzenlemesi aynı zamanda AB içinde ve dışındaki yeşil dönüşümü hızlandırmak için de gereken kaynağı sağlamak için kullanılacak. Elde edilen karbon vergi gelirinin büyük bir kısmı yine bu dönüşüm

48 Raporun detaylarına buradan erişebilirsiniz: https://www.shura.org.tr/turkiyede_elektrik_sistemi_donusumunun_sosyoekonomik_etkileri/

49 https://ec.europa.eu/clima/policies/ets_en

50 Tüsiad, Ekonomin Göstergeler Merceğinden Yeni İklim Rejimi Raporu, ed. Erinç Yeldan, Sevil Acar, Ahmet Atıl Aşıcı, İstanbul, 2020, s. 9

51 <https://www.iklimhaber.org/tum-ayrintilariyla-sinirda-karbon-duzenleme-mekanizmasi-nedir-ne-degidir-ne-ise-yarar/>

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

için hibe ve teşvikler olarak ekonomiye geri kazandırılacak.

Türkiye burada emisyonlarını azaltmak için büyük bir fırsat ile karşı karşıya, AB'de yaşanacak bu dönüşüm elbette Türkiye ekonomisini de etkileyecek. Zira Türkiye özel sektörünün toplam ihracatının %60 civarı AB ülkelerine yapılıyor⁵². Bu Türkiye'den ihraç edilen ürünlerin büyük çoğunluğuna ek vergiler oluşturabilecek bir gelişme. Bu bakımdan bu düzenlemeyi emisyonların azaltılması için bir fırsat olarak görmeye çalışmakta ve önlem almakta yarar var. Uluslararası ticaretin kurallarının karbon emisyonları üzerinden şekilleneceği önümüzdeki 10 yılda, Türkiye de düşük karbonlu bir ekonomik modeli hayata geçirerek, ticari rekabet gücünü artırabilir ve dönüşümü bir fırsata çevirebilir.

2.II. Toprakten Çatala Adaleti Sağlamak

Daha fazla geç kalmadan ve hiç kimseyi geride bırakmadan gıda sistemini adalet temelinde yeniden düzenlememiz gerekiyor. Bugün içinde bulunduğumuz gıda üretim ve tüketim pratiklerini dönüştürmek ekolojik krizlerin önüne geçebileceği gibi toplumsal alanda derinleşen adaletsizliği de ortadan kaldırmak için önemli bir adım olacaktır. Bu konuda uzun yıllardır gerek kamu kurumları, devletler arası organizasyonlar gerekse sivil inisiyatifler tarafından yürütülen çalışmalar oldukça önemli bir veri tabanı yaratmaktadır. Tüm dünyada geçerli olabilecek çözüm önerileri ve iyi uygulamalar gıda sistemlerini yerel ve küresel ölçekte iyiye dönüştürmek üzere oldukça büyük önem taşıyor.

Gıda sistemini iyileştirmek söz konusu olduğunda üretim, tüketim ve erişim ile dolaşım pratiklerini içine alan bütüncül bir yaklaşımla düşünmekte yarar var. Temiz, sağlıklı ve adil bir gıda sistemi ancak bu üç pratiğin mevcut sorunları giderildiği durumda mümkün olabilir.

Doğrudan ya da dolaylı olarak soframıza gelen hemen her ürünün üretilmesini sağlayan tarımsal alanın 1950'lerde başlayan endüstriyel dönüşümü bugün geldiğimiz noktada derhal vazgeçilmesi gereken çok sayıda zararlı alışkanlık yaratmıştır. Tarım zehirleri, sentetik gübreler, monokültür üretim, genetiği değiştirilmiş tohumlar uzun yıllardır tartışılmaya açılmış, bunlardan bazılarının toprağa, suya, havaya ve insan sağlığı dahil tüm yaşama geri dönülmez zararları olduğu bilimsel çalışmalarla tespit edilmiştir⁵³. Dahası yarattıkları zararlarla birlikte bu kimyasal girdiler, zararın önüne geçecek mekanizmaları

52 https://yesilgazete.org/turkiye-abnin-2050-karbon-notr-ekonomi-hedefine-hazir-mi/?doing_wp_cron=1625494026.0706570148468017578125

53 Örn. https://www.who.int/ipcs/features/hazardous_pesticides.pdf

ODAK: KUZEY EGE

Temiz Hava Hakkı

jen kaynaklarından bir tanesi olarak karşımıza çıkıyor. Buna rağmen giderek artan sera gazı emisyonları nedeniyle Çanakkale ve Balıkesir illerinin de hava kirliliği sağlığını tehdit edecek boyutlara ulaşmış durumda. Her iki ilde de hava kirliliğine bağlı ölüm oranları giderek artıyor. Özellikle kömürlü termik santraller gibi doğrudan fosil yakıt kullanımına dayalı yatırımlar ile orman ekosistemini tahrip eden projelerin hız kazanması bu oranların daha da artması anlamına gelecektir.

Öneri: Vakit kaybetmeden yapabileceğimiz şeylerin başında emisyonları azaltmak için gerekli filtre sistemlerinin uygulanmasını sağlamak geliyor. Dahası tahribat yaratacak yeni projelerden vazgeçmek de elimizde. Bugünden itibaren yapılacak her yeni projede Sağlık Etki Değerlendirmesi (SED) yaparak bir politika, plan, program ya da projenin olası ve bazen amaçlanmamış etkilerini, hem toplum sağlığı hem de bu etkilerin toplum içindeki dağılımı açısından, sistematik olarak değerlendirebiliriz⁵⁴. Bu sayede olası problemlerin önüne geçer, önleyici müdahaleler ile sağlığını koruyabiliriz. Kuzey Ege bölgesi özelinde sahip olduğumuz orman varlıklarını

14 https://www.env-health.org/wp-content/uploads/2020/02/HEAL_2020_Sağlık-Etki-Değerlendirmesi_bilgi-notu.pdf

ODAK: KUZEY EGE

Temiz Hava Hakkı

koruyarak, kirlitici yeni tesisler kurmayıp, var olan tesislerin baca sistemlerinde doğru filtreleri kullanmasını sağlayarak havamızı temiz tutabiliriz.

Bilgi: 2019 yılında Buğ-

da engelleyen bir niteliğe sahip. Örneğin tarım zehirleri olarak görülebilecek pestisitlerin "kullanımı tarımsal üretimde yaşanan sorunları çözmekten çok derinleştiriyor. Agro-ekoloji, permakültür, organik vb. gibi doğa dostu pek çok yöntemin aksine pestisit kullanımı, tarımsal ürünlere zarar veren ot ve böceklerin pestisitlere karşı direnç geliştirmesine neden oluyor. Bunun karşısında daha fazla pestisit kullanımı öneriliyor ve bu durum da zararı derinleştiren bir kısır döngüye neden oluyor"⁵⁴. Daha çok pestisit kullanımı verimi etkilemiyor, verim düşerken tarım zehirleri tüm canlılar için bir tehdit oluşturuyor.

Tüm bunlardan çıkışın imkanı uzun yıllardır agro-ekoloji, permakültür, organik gibi yöntemlerle yürütülen tarımsal üretimde somut bir biçimde gözler önüne seriliyor. Yoğun kimyasal girdiye dayalı konvansiyonel tarımın yerine yürütülen bu ekolojik ve sosyal açıdan adil pratikler gerekli teşvikler ve düzenlemelerle tüm Türkiye'yi besleyebilecek bir potansiyele sahip⁵⁵. Toprağa, havaya, suya ve sağlığa zarar vermeden üretim yapmak mümkün olduğu kadar aynı zamanda yaşamsal bir sorumluluk olarak düşünülmelidir. Bu türden üretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması tarımsal üretimin gezegenimiz üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması ve neredeyse onarıcı bir rol üstlenmesini sağlayabilir. Burada elbette sorumluluk tek başına üreticinin omzunda değil, onu destekleyecek mekanizmaları geliştirmek, teşviklerle ve desteklerle üreticilerin bu dönüşümü gerçekleştirebilmesine imkan sağlamak gerekmektedir. Bu ise hepimizin yaşam alışkanlıklarımızı değiştirmemize ve kamuyu harekete geçirmemize bağlı.

Gıda sisteminin dönüşmesi gereken ikinci unsuru tam da bu nedenle tüketim pratikleridir. Tüketim alışkanlıklarımıza bağlı olarak satın aldığımız her ürün, o ürünü üretene verdiğimiz maddi destek olarak düşünülebilir. Satın aldığımız ürünle ihtiyaçlarımızı karşıladığımız kadar bir ekonomik sistemin de var olmasını, bir üretim pratiğinin devam etmesini sağlıyoruz. Maddi olanaklarımız çerçevesinde hangi türden ürünü ve o ürün ile birlikte nasıl bir yaşam pratiğini seçtiğimize kendimiz karar veriyoruz. Sağlıklı, doğru, adil gıdayı seçerek ekolojik ve sosyal açıdan adil bir yaşamın gelişmesine katkı sunabilir, temiz üretim yapan üreticileri destekleyebiliriz. Ne yediğimizi sorgulamamız, seçimlerimizde doğaya ve insana olumsuz etkide bulunmayan ürünleri tercih etmemiz, üreticilerle aktif iletişime geçmemiz bizi tüketici konumundan alıp birer üretici kılacak değişimlerdir. Üretici başkalarına kendisine davranılmasını istediği gibi davranan (altın kural) böy-

54 Buğday Derneği, Zehirsiz Sofralar Tüketici Rehberi, Oya Ayman & Bülent Şık, <http://zehirsizsofralar.org/wp-content/uploads/2020/12/tuketici.pdf>

55 Konuyla ilgili detaylı bilgi için lütfen bkz: Yonca Demir & Bulut Aslan, "Organik Tarım Türkiye'yi Besler", Toplum ve Bilim 138/139, 2016

lece eylemleriyle toplum ve gezegen için değer yaratan kişidir. Sosyal ve ekolojik açıdan adil üretimleri doğrudan destekler. Türeticiler, topluluk olarak üreticiler ile birlikte ürünleri, hizmetleri ve onların standartlarını belirler. Türeticiler üreticilerin ürün ve hizmetlerini satın alarak onların toplum ve gezegen için değer yaratmasını sağlar. Türetici üreticiler ile ilişkide aktif olarak rol alır. Tüketici ise ilişkide çoğu zaman pasiftir. Türetici aktif olarak üreticinin davranışlarını toplum ve gezegen yararına bilinçli olarak etkiler ve destekler. Bugün birer türetici olarak hareket geçmek için önümüzde çok seçenek var. Gıda özelinde %100 Ekolojik Pazarlar⁵⁶, yerel gıda toplulukları⁵⁷ veya türetici kooperatifleri harekete geçmek için önemli noktalar. Ek olarak ekolojik ve sosyal açıdan adil olmaya niyet eden üreticilerin pek çok kategorideki ürünlerini, iyiliğe, insana ve doğaya önem veren türeticiler ile buluşturan ve üretim ekonomisi gerçekleştirmek için yola çıkan bir sosyal girişim olan Good4Trust.org hemen her ihtiyacımızı karşılar. Doğrudan üreticilerle adil bir gelecek için dayanışma içerisinde olabileceğimiz bir topluluk oluşturuyor.

Gezegenin geleceği için gıda alanında üreticiler olarak temiz üretime geçmeli, türeticiler olarak temiz ürünleri tercih etmeliyiz. Bu ikisine ek olarak gıda sisteminde krize yol açan bir üçüncü alan daha mevcut. Bugün yaygın biçimiyle yürütülen gıda sistemi temiz, sağlıklı ürünlere erişim problemlerine yol açıyor. Bu gerek gıdanın yerellikten kopararak tüm dünyada dolaşıma girmesiyle, gerek mevcut ekonomik sistemin yarattığı uçurumlar nedeniyle karşımıza çıkan bir problem. Erişilebilir gıdayı mevcut pazarın belirlediği koşullarla düşünmek, gıda gibi yaşamsal alanlardan bir tanesine yönelik geliştirilmiş önemli adaletsizliklerin başında geliyor. İsraf edilen gıdalar ile açlığın aynı düzlemde karşımıza çıkıyor olması gıda sistemindeki dolaşım ve buna bağlı erişim sorununu görünür kılıyor. Bu sorunu gidermek gıda tedarik ağlarını yeniden kurgulamaktan, doğrudan üretici-türetici iletişimini sağlamaktan ve üreticilerin ürünlerini değerinde satabileceği, türeticilerin ürünlere doğru fiyattan, kolay bir biçimde ulaşabileceği bir sistem yaratmaktan geçiyor. Üreticilerin ve türeticilerin kendi aralarında örgütlenmeleri, bu örgütlenmelerin karşılıklı dayanışma ilişkileri geliştirmeleri, topluluk destekli üretim modellerinin yaygınlaşması topraktan çatala adaleti sağlamak için olmazsa olmazlardır. Devletler de üzerine düşeni yapmalı, bu ilişkilerin kurulmasına imkan tanımalı, destek olmalı, teşvik etmelidir. Yerel ekonomilerin güçlenmesi, onurlu ve adil bir geleceğin yaratılması sağlam gıda ilişkilerinin kurulmasına bağlı olarak görülebilir. Bugün ülkede ve dünyada birçok örnek bize gösteriyor ki, toprağımızı, havamızı, suyumuzu kirletmeyen, yaşamı ve çeşitliliğini koruyan, ekolojik ve sosyal adaleti sağlayan bir gıda sistemi mümkün.

56 <http://ekolojikpazarlar.org>

57 <http://gidatopluluklari.org>

ODAK: KUZEY EGE

Zehirsiz Sofralar

day Derneği öncülüğünde 100'ü aşkın kurum ve inisiyatif Türkiye'de pestisit kullanımını azaltmak, pestisitlerin zararları konusunda farkındalık yaratmak ve doğa dostu, zehirsiz tarım yöntemlerini desteklemek için harekete geçti ve Türetim Ekonomisi Derneği'nin de kurucu üyelerinden olduğu Zehirsiz Sofralar Sivil Toplum Ağı kuruldu¹⁵. İnsanların sinir ve hormonal sistemlerine zarar veren, pek çok kanser türüne, kısırlığa neden olan, çocuklarda gelişim bozukluklarına yol açan, arılara ve diğer canlılara verdiği zararlar biyoçeşitlilik kaybına sebep olan, ekosistemi tahrip eden, suyumuzu ve havamızı zehirleyen, Dünya Sağlık Örgütü tarafından "son derece tehlikeli", "yüksek seviyede tehlikeli" ve "muhtemel kanserojen" olarak belirlenen ve pestisitlerde kullanılan 9 etken maddenin öncelikle ve ivedilikle yasaklanması için bir kampanya başlatıldı¹⁶. Kampanyanın da etkisiyle soframız 25 zehirden kurtuldu.

Kuzey Ege'de de zehirsiz üretim gittikçe yaygınlaşan ve oldukça destekçi toplayan bir faaliyet. Özellikle Çanakkale'de Gökçeada, Bayramiç, Ayvacık ilçeleri civarında, Balıkesir'de Ayvalık, Edremit, Burhaniye

15 zehirsizsofralar.org

16 <https://www.change.org/p/t-c-tarim-ve-orman-bakanligi-tum-canli-lar-icin-zehirsiz-sofralar-tarim-zehirleri-yasaklansin>

ODAK: KUZEY EGE

Zehirsiz Sofralar

ilçeleri civarında çok sayıda irili ufaklı ekolojik üretim yapmaya çalışan tekil üretici ve topluluk bulunuyor. Buna ek olarak bölgede topyekun organik üretim yapmaya çalışan, ürettikleri ürünleri işleyerek katma değerli ürünlere dönüştüren Kırtık Köyü gibi öncü yerleşim yerleri de mevcut.

Yorum: Kuzey Ege'de ekolojik ve sosyal açıdan adil üretim yapmaya çalışan üreticilerin büyük çoğunluğu kentlerden kırsala göç ederek ekolojik üretime başlayanlardan oluşuyor. Bunun temel sebebi yereldeki üreticilerin ürünlerini gerçek değerine satabilecekleri pazarlara erişim konusunda sorun yaşıyor olmaları gibi görünüyor. Ek olarak karşılaşılan bir diğer sorun da il ve ilçelerdeki Tarım Müdürlükleri gibi kurumların agroekolojik üretime yönelik bilgilendirme faaliyetlerinin ve teşviklerinin yetersiz olması. Genellikle üreticiler bir hastalık ya da zararlı ile karşılaştıklarında buna çare olarak zehir kullanmaları öneriliyor. Oysa doğa dostu tarifler, reçeteler ve uygulamalarla birçok zararlı ve hastalığı önlemenin mümkün olabileceğine ilişkin çalışmalar mevcut. Ayrıca tarım zehirleri, sentetik gübreler bir yandan gezegenimize zarar verirken öte yandan da çiftçiye, türeticiye ve ülke ekonomisine olumsuz etkide bulunuyor. Artan hastalık oranları ve buna

2.III. Yaşamı Savunmak

Eğer gezegenimizi korumak istiyorsak bunu ancak yaşamın tüm çeşitliliğini savunarak yapabiliriz. Gezegenimizde sahip olduğumuz kültürel, tarımsal ve biyolojik çeşitliliğimiz bizim esas zenginliğimiz. Varlıklarımızın kıymetini bilmek ve kendimiz için ne istiyorsak gezegeni paylaştığımız tüm varlıklar için de benzer şeyleri istemeyi yaşamı savunmak için bir başlangıç noktası olarak görmeli ve harekete geçmeye bu altın kuraldan başlamalıyız.

Anadolu'nun eşsiz coğrafyası hassas bir denge içerisinde yaşamını sürdürürken bizim dışarıdan müdahalelerimizin yarattığı krizi ilk bölümde ele almaya çalıştık. Buna karşılık koruma alanında henüz tam olarak atmadığımız çok sayıda adım bulunuyor. Bu kısımda bu adımların üzerinde durarak ekonomik dönüşümü gerçekleştirirken özen göstermemiz gereken yaşamı savunmak ilkesini nasıl gerçekleştirebileceğimizi tartışacağız.

WWF-Türkiye tarafından hazırlanan "Korumazsak Kaybederiz: Sürdürülebilir Bir Türkiye İçin Korunan Alanlar Hedef: 2030'a Kadar %30"⁵⁸ başlıklı raporda iklim düzenleme, toprak oluşumu, canlı topluluklarının göçleri, karbon ve su döngüsü gibi ekolojik süreçlerin, genetik kaynakların, ve tehlike altındaki türlerin devamına yardımcı olan bu alanların, insan yaşamı ve parçası olduğumuz ekolojik sistemin sürdürülebilirliği için hayati öneme sahip olduğuna dikkat çekiliyor.

Avrupa genelinde korunan alanların ülke yüzölçümüne oranının %25'in üzerinde olduğu belirtilen raporda, Türkiye'de bu oranın sadece %8,7 olduğu vurgulanıyor. Rapora göre, sürdürülebilir bir Türkiye için yapılması gereken ise yeni uluslararası hedefler doğrultusunda, 2030'a kadar korunan alanların en az %30 olması⁵⁹. Koruma alanlarının artması bölgelerin tahribatının önüne geçeceği gibi biyoçeşitlilik üzerindeki baskıyı da bir nebze olsun hafifletmek adına önemli bir adım olacaktır. Dahası "korunan alanlar, sadece tehlike altındaki yabancı bitki ve hayvan türlerinin değil aynı zamanda canlıların içinde yaşama olanağı bulduğu ekosistemlerin de korunması için bilinçli çabaların ve planlı eylemlerin gerçekleştirildiği yerlerdir. Doğal arazi yapısının insan eliyle yerleşim, tarım, sanayi, vs için büyük ölçüde dönüştürüldüğü günümüz dünyasında korunan alanlar, elde kalan son doğal kalelerdir"⁶⁰.

58 https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/korunanalanlar_korumazsakkaybederiz_rapor_web.pdf?10800/Surdurulebilir-Bir-Turkiye-Icin-Korunan-Alanlar

59 <https://www.wwf.org.tr/?10800/Surdurulebilir-Bir-Turkiye-Icin-Korunan-Alanlar>

60 https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/korunanalanlar_korumazsakkaybederiz_rapor_web.pdf?10800/Surdurulebilir-Bir-Turkiye-Icin-Korunan-Alanlar

Fotoğraf: Berk Butan

Korunan alanlar sadece belli bir türün yaşamına ya da sınırları belli bir bölgeye hizmet etmezler. Belirli bir alanın korunması gıda sistemlerini güçlendirir, havanın, suyun, toprağın kirlenmesini engeller, hatta bunları temizler. Dolayısıyla korunan alanlar yaşamın bütüncül olarak korunması için oldukça büyük öneme sahiptir.

Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Hizmetleri Konulu Hükümetler Arası Bilim-Politika Platformu'nun (IPBES) 2019 raporunda ele aldığı bilgilere göre, çoğu 10 yıl içinde olmak üzere yaklaşık 1 milyon hayvan ve bitki türünün nesli tükenme tehdidi altında. Dünya üzerindeki yaklaşık 8 milyon hayvan ve bitki türü bulunurken, iklim değişikliği, tüketici tercihleri, kentleşme, demografinin değişmesi, arazi kullanımında değişiklikler, kirlilik, aşırı hasat ve istilacı türlerin yayılımı gibi unsurlar, biyolojik çeşitliliği olumsuz etkiliyor. IPBES'e göre, doğayı koruma ve politikaları uygulama konusundaki ilerlemelere rağmen, doğayı korumak ve sürdürülebilirliği sağlamak için küresel hedefler mevcut yönergelerle karşılanamayabilir ve 2030 ve ötesindeki hedeflere ancak ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik faktörlerdeki dönüştürücü değişikliklerle ulaşılabilir⁶¹. Bu durum bizi yeniden değişiklikleri bütüncül olarak ele almamız gerektiği noktasına götürüyor.

Bu bakımdan korunan alanları genişletmek, korunan alanlar dışında kalan bölgelere yönelik tahrip edici uygulamaların önüne geçmek ve elbette en büyük baskıyı yaratan ekonomik unsurları ortadan kaldırmak gerekiyor.

WWF'in raporuna göre iklim krizi ile derinleşen kuraklık ve verim düşüklüğü gibi sorunlar ile sürdürülebilir ekonomi hedefleri zamanla sosyo-ekonomik ve kültürel hedeflerin korunan alan yönetimine entegre edilmesini sağladı. Günümüzde ise bütünsel bir yaklaşımla, doğal alanların sağladığı ekosistem hizmetlerinin korunan alanlarda güvence altına alınması ve bu ağın mümkün olduğunca genişletilip güçlendirilmesi en önemli hedef durumunda⁶². Bizler doğal varlıkları kullanılabilecek sonsuz kaynaklar olarak değil, sahip olduğumuz gerçek zenginliğimiz olarak görmeye başladığımızda yaşanan dönüşümler gezegenimizi paylaştığımız tüm varlıklara yarar olarak geri dönüyor. Türkiye gibi yaşamsal alanda büyük bir zenginliğe sahip ülkelerin bu konuda daha büyük bir sorumluluğu olduğu açık. Gezegenin her köşesinde sahip olduğumuz zenginliği korumak zorundayız, bunun için atılan adımları hızlandırmalı, yaşamı tüm çeşitliliğiyle savunmalıyız.

61 <https://www.iklimhaber.org/1-milyon-hayvan-ve-bitki-turu-tehlike-altinda/>

62 https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/korunanalanlar_korumazsakkaybederiz_rapor_web.pdf?10800/Surdurulebilir-Bir-Turkiye-Icin-Korunan-Alanlar s. 28

ODAK: KUZEY EGE

Zehirsiz Sofralar

bağlı yükselen tedavi maliyetleri tarımda kimyasal kullanımının gizli maliyetini oluşturuyor. Açık olan ekonomik maliyetler ise sürekli olarak artan girdi fiyatları ve sürekli artan kullanım zorunluğu. Bu ürünlerin büyük çoğunluğunun yurtdışı menşeli olduğu göz önüne alınırsa sürekli değişen döviz kurları ve ithalata bağlı gelir kayıpları herkes için zarar yaratıyor.

Öneri: Her ne kadar bugüne kadar olan süreçte soframız 25 zehirden kurtulmuş olsa da Zehirsiz Sofralar için diğer pestisitlerin de yasaklanması, denetimlerin artırılması ve zehirsiz tarım yöntemlerinin desteklenmesi gerekiyor. Gerekliliğin sağlanması için ekosistemin işleyiş ve mekanizmalarını temel alan; iklim krizi ve kuraklık koşullarını, doğal alanların, fiziksel varlıkların ve biyolojik çeşitliliğin bütüncül bir bakış açısıyla onarımını ve korunmasını dikkate alan; agro-ekoloji bilim ve uygulamalarını esas alan doğa dostu tarım politikaları geliştirilmeli. Üretici ve tüketiciler arasındaki ilişki güçlendirilmelidir.

ODAK: KUZEY EGE

Korunan Alanlar ve Koruma Faaliyetleri

Bilgi: WWF'in raporuna göre Türkiye'deki korunan alanların üçte ikisini, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yönetilen Özel Çevre Koruma Bölgeleri (%38) ve Doğal Sitler (%26) oluşturmaktadır. Bunları, Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yetkisi altındaki Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları (%17) ve Milli Parklar (%13) ile Ulusal Önemi Haiz Sulak Alanlar (%12) izlemektedir. Bunların toplamının %100'ü aşıyor olması (%106) bazı alanların birden fazla statüye sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Kuzey Ege bölgesi ekolojik nitelikleri sayesinde 9 adet Önemli Doğa Alanı'na, 3 adet Önemli Kuş Alanı'na¹⁷ ve 3 adet Önemli Bitki Alanı'na¹⁸ ev sahipliği yapıyor. Bununla da bağlantılı olarak bölgede çok sayıda koruma alanı bulunuyor. Kuzey Ege bölgesi içinde incelediğimiz iki ilin Özel Çevre Koruma Bölgeleri üzerinden durumlara baktığımızda Çanakkale'de 123495 hektar ve Balıkesir'de 37095 hektar alan koruma altında¹⁹. Her iki il de Türkiye'deki özel çevre koruma bölgelerinin illere oranına göre ortalamanın üzerinde korunan

17 Kılıç DT ve Eken G. (2004). Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları 2004 güncellemesi. Ankara: Doğa Derneği.

18 http://obanetttr.org/default.asp?baslik=turkiyenin_obalari&page=1&a=88&b=1&c=75

19 <http://www.says.gov.tr/istatistik>

2.IV. Suyu Korumak

Mavi gezegenimizin temiz su kaynakları giderek azalırken ekonomik alışkanlıklarımızın buna sebep olduğunu görmek çok önemli. Kâr odaklı geliştirilen gıda sisteminden, enerji üretimine, tükettiğimiz ürünlerden, atıklarımıza kadar yaptığımız her şey için su kullanıyoruz. Kullandığımız suyun büyük bir kısmı doğal döngüsü içerisinde temiz kalarak geri dönüyor. Kirlenen sular ise tüm yaşama zarar veriyor. Suyun giderek kirleniyor ve azalıyor olması elbette bir takım kurumlar ve devletler için çeşitli fırsatlar yaratıyor. Zira Dr. Akgün İlhan'ın ifade ettiği üzere, "Su krizini çözmek için sunulan neoliberal çözümler, devletlerin ve şirketlerin sudan para kazanmak için onu kontrol altına almasından ibaret. Bunun somut sonuçları barajlarla kelepçelenen ve ambalajlanarak hapsedilen tatlı su varlıklarımız. Temiz su kıtlaştıkça onu kontrol etmek daha da mühim bir mesele haline alıyor"⁶³.

Tam burada durup şunu söylemek gerekiyor. Her ne kadar suyu koruyacak olan bizler olsak da su varlığını kıtlık seviyesinde tehdit eden bizim gündelik yaşam pratiklerimizden öte, sürdürdüğümüz ekonomik sistem. Elbette bireysel tedbir ve tasarruf uygulamalarına mutlaka önem vermeliyiz. Buna ek olarak ise suyu kirlüten, kontrolsüzce kullanan, kâr için her damlası harcanabilecek değersiz bir ürün olarak gören sistemi dönüştürmemiz gerekiyor. Ancak her ikisini bir arada yapabilirsek yani hem evlerimizde hem ekonomimizde suya değer veren önlemler alabilirsek yaşanan su krizini hafifletmemiz mümkün olacak. Aksi durumda kendi sıfır günümüzle⁶⁴ karşılaşmamız çok uzak bir gelecekte olmayacak.

Dünya üzerinde kendi sıfır günleriyle çoktan karşılaşmış çok sayıda insanın olması bizi su krizini de bir adalet problemi olarak ele almaya itiyor. Burada önemli olan soru, bu adaletsizliği giderebilmek adına ne yapabileceğimiz?

Suyu korumak için bireysel ya da kolektif yapabileceğimiz çok fazla şey var. Bunların başında elbette su sisteminde adaleti sağlamak adına politik bir mücadele yürüterek tüm canlıların sahip olduğu su hakkını savunmak geliyor. Zira sorunu bir adalet problemi olarak tarif ettiğimizde bu sorunun çözümünü ancak bu adaletsizliği yaratan yasal, ekonomik ve politik unsurları dönüştürerek bulabiliriz. Bu nedenle suyu korumak ancak su hakkımızı korumak ile birlikte düşünülebilir. İlhan'ın ifadesiyle, "Su Hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (1948) 3.

63 Akgün İlhan, "Suya Erişim Hakkından Suyun Akma Hakkına", *Türkiye'de ve Dünyada Su Krizi ve Su Hakkı Mücadeleleri*, Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği, İstanbul, 2017, s. 31

64 Sıfır Günü, ing. Day Zero'dan alınmıştır. Cape Town'da 2018'de yaşanan geçici su kıtlığı döneminde ortaya atılan su kullanımının kişi başı 25 litre ile sınırlandırılması gibi önlemleri içeren suyun 'bittiği' gün.

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

maddesindeki "yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır" ibaresinden tutun da Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı'nda (1994) yer alan 'herkesin yeterli standartlarda yaşama hakkı içinde su ve sağlığın korunması' ifadesine kadar pek çok hukuki metinde örtük olarak hep vardı. Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin (1966) 11. ve 12. maddeleri düzenlemeleriyle bu sözleşmenin yorumu olan 2002'de BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi tarafından yayınlanan 15 nolu Genel Yorumu'nda da suya erişimin bir insan hakkı olduğu kabul edildi. 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe giren sözleşmeyi Türkiye, 15 Ağustos 2000'de imzalayıp, 4 Haziran 2003'de de TBMM'de onaylandı"⁶⁵. Her ne kadar bu yolda çeşitli girişimler olsa da Türkiye yasal olarak Su Hakkı'nı henüz tanımlamamış, yürütülen mücadelelerin aksine su ile ilgili yapılan regülasyonlar ile sıklıkla suyun kullanımını düzenlemek ve daha fazla su varlığını kullanıma açmak yönünde adımlar attı. Bu nedenle tüm canlılar için adaleti sağlayacak türden bir su hakkı mücadelesi atılacak en önemli adımların başında geliyor.

Tüketim alışkanlıklarımızı değiştirmek, her kriz alanında olduğu gibi su söz konusu olduğunda da aklımızdan çıkmaması gereken en önemli imkanlardan bir tanesi. Zira tüketim alışkanlıklarımızı gezegenin geleceği için çabalayan üreticilerden alışveriş yapacak şekilde dönüştürdüğümüzde, tüketimi bırakıp birer tüketicisi olduğumuzda, su varlıklarımızı korumak için üretiminde akılcı uygulamalar geliştiren, suyu sonsuz bir kaynakmış gibi kullanmayan, su varlıklarımıza değer veren üreticileri güçlendirmiş oluruz. Bu sayede suyu koruyan iş modelleri yaygınlaşır, bugünün kirleticileri ortadan kaybolur ya da dönüşmek zorunda kalır. Bu özellikle gıda ve tarım gibi su kullanımının kontrolsüz bir biçimde gerçekleştiği ve tekstil gibi kirleticiliği yüksek alanlarda oldukça önemlidir. Örneğin tarım alanında sulama alışkanlıklarının değiştirilmesi, toprağın ve yer altı sularının kimyasal içeriklerle zehirlenmemesi, malçlama, yeşil gübreleme gibi toprakta su tutacak uygulamaların yapılması ciddi oranda tasarruf sağlayabilecek ve yapılması görece kolay uygulamalardır.

Yaşayacağımız su sorunlarını öngörerek planlama yapmakta, su kullanımını ve ihtiyacını minimuma çekecek gelişmeleri takip ederek bunları uygulamakta yarar bulunuyor. Yağmur suyu hasadı, gri su geri kazanımı yeşil binalar, pasif solar gibi iklim adaptif uygulamalar su kullanımını azalttığı gibi gezegene daha duyarlı bir yaşam sürmemize de imkan sağlıyor.

Elbette tüm bu somut çözüm önerilerine ek olarak bir takım girişimler havadaki nemden su üretimi, deniz

⁶⁵ Akgün İlhan, "Suya Erişim Hakkından Suyun Akma Hakkına", *Türkiye'de ve Dünyada Su Krizi ve Su Hakkı Mücadeleleri*, Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği, İstanbul, 2017, s. 34

ODAK: KUZEY EGE

Korunan Alanlar ve Koruma Faaliyetleri

alana sahip. Buna ek olarak bölgede Kazdağı Milli Parkı başta olmak üzere 5 adet tabiat parkı, 1 adet tarihi milli park (Troya) bulunmaktadır.

Bölge çok sayıda endemik bitki ve hayvan türünün de yaşam alanı. Özellikle Kazdağı Tabiat Parkı çok sayıda canlının yuvası. Bugüne kadar Kazdağı'nda 800 bitki taksonu tespit edilmiştir. Ancak bu sayının 1000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ama bundan daha önemlisi başta Kazdağı göknarı olmak üzere 32 adet bitki taksonu endemiktir. Bunun yanında Türkiye'nin endemik türü olan 40 adet ve endemik olmayan ancak ülkemizde yalnızca Kazdağı'nda yetişen 15 adet bitki taksonu bilinmektedir. Ek olarak bölgede bilinen en önemli hayvan türleri; ayı, domuz, kurt, karaca, tilki, porsuk, sansar vb.dir. Bölgede yapılan araştırmada 10-15 yıl öncesine kadar sırtlan ve vaşak gibi hayvanlar görülmesine rağmen, bugün bu türlerin tükendiği anlaşılmıştır. Ayı, kurt ve karaca gibi türler de risk altındadırlar²⁰.

Yorum: Kuzey Ege bölgesi Anadolu'nun neredeyse tamamında olduğu çok zengin biyolojik, kültürel ve tarımsal çeşitliliğe sahip. Bu çeşitliliğin korunması için hepimize sorumluluk düşüyor. Çok sayıda maden, kömürlü termik santral

²⁰ <http://kazdagi.tabiat.gov.tr>

ODAK: KUZEY EGE

Korunan Alanlar ve Koruma Faaliyetleri

gibi tahrip edici projelerin söz konusu olduğu bölgede harekete geçerek ekolojik yıkımlara karşı mücadele eden kişi ve kurumlar mevcut. Başta Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Derneği²¹ olmak üzere bölgede faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile 2 yıla yakın bir süre "Su ve Vicdan Nöbeti" tutarak Kırazlı'da yapılmak istenen altın madenine karşı duran Kazdağları Kardeşliği gibi sivil girişimler oluşabilecek her türlü tehdite karşı Kuzey Ege'yi savunuyor. Kazdağı Koruma Derneği'nin bölgedeki faaliyetleri, Kazdağı ve çevresindeki doğal, tarihi ve kültürel varlıkların korunması amacıyla her türlü flora ve faunasıyla ekolojik dengenin gözetilmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunması, Doğa koruma bilincinin geliştirilmesi, ekolojik ürünlerin üretimi, işlenmesi ve pazarlamasına destek olunması, Yerel kültürel değerlerin araştırılıp ortaya çıkarılması, Sanayileşme, madencilik, şehirleşme ve benzeri nedenlerle doğal ortamda oluşan ve oluşacak her türlü hasar ve kirliliğinin önlenmesi ve doğanın bir rant ve paylaşım aracına dönüşürülmesinin engellenmesine yönelik çalışmalar yapılması, Bölgede eko-agroturizmin desteklenmesidir.

Öneri: Kuzey Ege bölgesindeki tahribatın durdu-

²¹ <http://kazdagi.org.tr>

suyunu tuzundan arındırarak tatlı su üretimi gibi çeşitli fikirlerin peşinde çözümler geliştirmeye çalışıyor. Bunlar uzun vadede gerekli olabilecek geliştirmeler olabileceği gibi burada önemli olanın elimizde var olan su varlıklarımızı korumak olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar var. Var olan suyu kirliletmemek, yenisini üretmekten daha fazla çabayı hak ediyor.

Artan nüfusa ve yerleşim oranlarına rağmen suyu en çok kullanan ve kirlüten enerji, maden ve sanayi gibi yaşamı tehdit eden yatırımlar ile konvansiyonel tarım uygulamalarının sadece kârın artırılması amacıyla gezegenin dört bir yanındaki su varlıklarımızı sömürmesine karşı durarak oldukça büyük miktarda suyun nüfusun kullanımına ve yaşamın döngüsüne sunulabileceğini unutmamalıyız. Suyu tahakküm altına alan tüm uygulamalardan vazgeçerek derelerin yeniden özgür aktığı bir geleceği inşa etmemiz gerekiyor. Bu nedenle havza bazlı modellemeleri yaparken bölgenin yüzleştirdiği tehditleri bütüncül olarak ele almak, bunlara yönelik kapsayıcı ve onarıcı planlar ile gerçekten ekolojik ve sosyal açılardan yarar sağlayan uygulamaları hayata geçirmemiz gerekiyor.

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

3. Umut: Türetim Ekonomisi

Çalışma boyunca ele aldığımız artan sera gazı emisyonları ve buna bağlı derinleşen iklim krizi ile iklim kriziyle daha da belirgenleşen gıda, biyoçeşitlilik ve su krizlerine yakından bakmaya çalıştık. İncelediğimiz her krizden çıkış için önümüzde olan imkanları değerlendirerek bir çıkış yolu aradık. Vardığımız her noktada çıkış yolunun ekonomik sistemin yok edici baskısını ortadan kaldırmamıza bağlı olduğunu fark ettik. Bu baskıyı ortadan kaldırmak istiyorsak doğaya ve insana dost, zararını minimize eden hatta etkisini pozitifçe çevirmeye çalışan bir ekonomik sisteme acilen geçmemiz gerektiğini gördük. Bu son bölümde ise tam da bıraktığımız yerden, umudumuzu güçlendirmek için ekonomiyi ekolojik ve sosyal açıdan adil hale getirmeyi amaçlayan türetim ekonomisi sisteminin nasıl olup da bu krizleri yavaşla-
tabileceğini tartışmaya açacağız.

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

ODAK: KUZEY EGE

*Korunan Alanlar ve
Koruma Faaliyetleri*

rulması, bölgede ekolojik ve sosyal adaletin tesis edilmesi için çabalayan Kazdağı Koruma Derneği gibi kurumlar ile neredeyse 2 yıl boyunca "Su ve Vicdan Nöbeti" tutan Kazdağlıları Kardeşliği gibi sivil girişimlerin desteklenmesi doğrudan bölge yaşamının savunulması anlamına geliyor. Bu nedenle bölgede faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları ve diğer inisiyatifler ile geliştirilecek dayanışma ilişkisi bölgenin korunmasına büyük yarar sağlayacaktır. Buna ek olarak karar vericileri harekete geçirmek adına düzenlenen kampanyalara destek vererek bölgedeki canlıların yalnız olmadığını dile getirebiliriz. Bölgede yaşanan tahribatlardan haberdar olarak onlara tanıklık etmemiz bile oldukça kritik önem taşımaktadır. Teknoloji ve haberleşmenin gündelik yaşantımızı bu denli belirlediği bir dönemde bilgiyi yaygınlaştırmanın kendisi bile başlı başına yarar sağlayabilir.

Mevcut ekonomik sistem kendisini ekolojik ve sosyal bazı bedellerin dışsallaştırılmasına dayandırır. Buna göre üretilen bir ürünün fiyatı hesaplanırken çalıştırılan çocuk işçinin kaybolan geleceği dikkate alınmaz. Küresel çapta etkili olan pazar ekonomisi içinde maliyetleri devamlı olarak kısma çabası söz konusudur. Bu çaba ürünün fiyatını düşük tutmak için ödenen ekolojik ve sosyal bedelleri görmezden gelir. Önemli olan satış rakamları ve artan gelirler ile daha fazla büyümedir. Fiyatların düşüklüğü, dünyanın dört bir yanına dağılmış, bazen sosyal hakları ellerinden alınarak kötü koşullarda çalıştırılan, bazen borçlandırılarak geleceği ipotek altına alınan, bazen sadece onurlu bir geçim için çalışan ancak emeğinin karşılığını işverenin kâr maksimizasyonu saplantısı nedeniyle alamayan tüm kesimler için önemli hale gelmiştir. Ürünlerin maliyetini düşünmeye yönelik çaba çalışanın da kazancına göz diker. Tüm bu ekolojik ve sosyal dışsallaştırmaların ortadan kalkması adil bir gelecek tahayyülü açısından zorunludur. İnsansal alanda giderek derinleşen erişim ve dağıtımdaki adaletsizlikleri ortadan kaldıracak bir ekonomiye ihtiyacımız olduğu çok açık.

Sorunun sadece varlıkların eşitsiz kullanımı ya da dağılımı sonucu olduğunu ve ortaya çıkan bir imtiyazlı grubun sadece buna sebep olduğunu söylemek bir anlamda sorumluluğu üstümüzden atma çabası olarak görülebilir. Öyle ki, içinde bulunduğumuz dönemde her birimiz sürekli olarak birer tüketim öznesi olarak kendimizi var ediyoruz. Bu her ne kadar bazı stratejik ve yönetsel pratiklerin sonucu olarak zihinlere sürekli olarak dayatılıyor olsa da tüketimin yarattığı hazza kapılarak esas tüketilenlerin sosyal alanın kendisi ve gezegenin yaşam destek üniteleri olduğu kolaylıkla gözden kaçıyor. Arzumuzun yöneldiği her nesneyi sonsuz bir hızla tüketiyor ve sıklıkla sadece tek yönlü bir tüketim pratiği kurguluyoruz. Unutmamak gerekiyor ki mevcut sistemin esas dayandığı nokta kitlenin hareketinden başka bir şey değil. Bu nedenle tüketmeye devam ederek bu yıkıcı sistemin devamlılığına katkıda bulunmuş oluyoruz.

Temel sorunun ekonomik olduğunu söylemek yeni bir şey değil, kapitalizm ilk ortaya çıktığından bu yana sistemsal bir dönüşümün gerekli olduğu yönünde sayfalarca yazılar yayınlandı, farklı en küçük topluluklardan ülke ölçeğine kadar farklı deneyim alanları yaratılmaya çalışıldı. Bugün oldukça büyük bir literatürün içerisinde tartışılacak bu ekonomik sistem dönüşümü artık yarattığı krizler nedeniyle bir zorunluluk halini aldı. Sosyal alandaki adaletsizliklerle tanınan hakim ekonomi sisteminin ekolojik yıkıma olan etkisi de artık herkese ulaştı. Günümüzde ihtiyaç duyulan dönüşümün ayak sesleri her yerden duyulur oldu. Gerek devletler, gerek devletler arası örgütler, gerek vatandaşlar ve sivil inisiyatifler, toplumun

her kesimi artık harekete geçmek gerektiğini biliyor, kimileri son ana kadar yavaş davranırsa da kimileri çoktan dönüşümü başlattı. Ele aldığımız tüm krizler daha fazla vakit harcama imkanımız olmadığını gösteriyor. Ve üzerinde durduğumuz bu krizden çıkış imkanları da kurtuluşun elimizde olduğunu söylüyor. Vakit kaybetmeden dönüşümü başlatmalı, gezegenimizde tanıdığımız yaşamın devamı için hemen bugün alışkanlıklarımızı değiştirmeliyiz. Aktif ve sorumlu birer üretici olarak alışverişlerimizle ekolojik ve sosyal açıdan adil üreticileri desteklemeliyiz. Henüz dönüşümü gerçekleştirmemiş kişi ve kurumları da dönüşmeye teşvik etmeliyiz. Umudumuzun kaynağı sahip olduğumuz gücün farkına varmamızdan geçiyor. Bugün tüketim alışkanlıklarından vazgeçmemiz mevcut ekonomik sistemden de çıkış anlamına geliyor. Öyle ki eylemlerimizin ve seçimlerimizin iradesi bizi ve gezegenimizi koruyabilecek yegane güç. Örgütlenerek, dayanışma içinde iyiliğe ve güvene dayalı bir ekonomiyi tesis etmek mümkün. Bundan vazgeçme lüksümüz yok. Tüm renkleri ve çeşitliliğiyle toplumsal alanı yeniden inşa etmek, ekolojik alanı onarmak yaşamsal birer sorumluluk. Üstümüze düşeni yapmak zorundayız.

Türetim ekonomisi fikrini temellendirmek için kaleme aldığı "Türetim Ekonomisi: Orman Gibi Olmak" isimli makalesinde Dr. Uygur Özsesmi'nin belirttiği üzere, Bugün ortalama 1 ABD doları harcadığımızda düşük gelirli bir ülkede 1.011 kg, yüksek gelirli bir ülkede 0.583 kg eşdeğeri karbondioksit salıyoruz (Caron ve Fally, 2018). Esasen insanlık olarak, harcadığımız her dolar ile çevreyi yok ediyoruz. Bir hayvanın öldürülmesine ortak olmaya karar verdiğimizde ve 1 kg et aldığımızda 28,7 kg karbondioksit eşdeğeri yayıyoruz ve 4 kg atık üretiyoruz, bir pantolon aldığımızda 6,3 kg karbondioksit eşdeğeri yayıyor ve 25 kg atık üretiyoruz, planlı eskitme nedeniyle akıllı telefonumuzu her yenilediğimizde 110 kg karbondioksit eşdeğeri ve kullanıma bağlı olmayan 86 kg atık üretiyoruz (Laurenti, 2016). 1 kg endüstriyel olarak üretilmiş etin inanılmaz su ayak izi 15500 litre (Hoekstra 2008), 1 çift pamuklu pantolon 3233 ila 4894 lt (Chico et al 2013) ve bir akıllı telefon 18 m2 arazi ve ek olarak 13000 litre su gerektirir (Burley 2015, ayrıca bkz. watercalculator.org). Ekonomik faaliyetimiz nedeniyle, 1980'lerden bu yana Dünya'nın yıllık yenilenme kapasitesini geçtik ve 2018'de küresel ayak izimiz açısından Dünya Limit Aşım günü, footnetwork.org sitesine göre 1 Ağustos olarak kaydedildi⁶⁶.

Tüm bu veriler ışığında söylememiz gereken şu, gezegenin geleceğini kurtarmak istiyorsak harcadığımız her bir kuruşun hesabını sormamız, tüketimin negatif etkisini türetim ile pozitif çekmemiz gerekiyor. Türetim ekonomisi bu gereklilikten doğmuştur ve üretim süreçlerini ekolojik ve sosyal açıdan adil kılmaya çalışan üreticilerle ihtiyaçlarını onlardan karşılayan tüketicileri iyilik ve karşılıklı güven zemininde bir araya getirmeye çalışır. Burada yapılmak istenen şey, özlemimizi duyduğumuz adil ekonominin temelden başlayarak kurulması ve giderek derinleşmesi ve genişlemesidir. Türetim ekonomisi sistemi tüm üreticiler de dahil olmak üzere herkesin birer üretici olduğu fikrine dayanır. Tüketiciler sadece ürün veya hizmet satın almakla kalmaz aynı zamanda gerek satın aldığı ürünün üretim koşullarında gerek topluluğu ilgilendiren diğer konularda söz söyleme imkanına sahip olur. Türetim ekonomisi içerisinde her bir üretici kârdan öte, kendisi ve diğer tüm canlılar için onurlu bir yaşamı arzular ve rekabet gibi yıpratıcı duygular bir kenara bırakılarak dayanışma içerisinde bir arada olmanın imkanı aranır. Türetim ekonomisi mevcut yıkıcı ekonominin içinde adil bir çözüm olarak büyür. Bu nedenle gelişmesi için herhangi bir radikal devrim anı gerektirmez. Kapitalist ekonominin kodlarını çözmeye çalışarak yarattığı çatlaklar içinde genişler ve derinleşir. Tıpkı aynı amacı güden ve ilham aldığımız tüm adil ekonomi modelleri gibi. Türetim ekonomisi fikrinin gelişimi dayanışma ekonomilerinden, küçülme teorilerinden (ya da büyümeme - degrowth⁶⁷), topluluk girişimlerinden, ekoköylerden ve gezegenin geleceği için mücadele eden diğer tüm kişi ve kurumlardan alınan ilhama dayanmaktadır.

Bireysel olarak yapabileceklerimizin bir sınırı olsa da, bir araya geldiğimizde ya da kitlesel olarak bir dönüşümü örgütlediğimizde sahip olduğumuz gücün önünde durabilecek kadar güçlü bir engel yok. Bu nedenle türetim ekonomisi için gereken dönüşümün öncelikle bir taban örgütlenmesi ve sosyal değişim olarak düşünülmesi gerekiyor. Bugün bu değişimin başladığını rahatlıkla görebiliyoruz. Greta Thunberg'den ilhamla iklim için Okul Grevleri'ne başlayan dünyanın dört bir yanındaki öğrenciler iklim acil durumuna karşılık bir sistem değişikliği gerektiğini ifade ediyorlar⁶⁸. Sosyal bir hareket olarak iklim hareketi sistemin değişmesi gerektiği konusunda en ufak bir şüphe duymuyor. Benzeri bir biçimde ekolojik ve sosyal faydayı çoğaltmak için sektörleri dönüştürmeye çalışan her yaştan sosyal girişimcilerin de sayısı hem Türkiye⁶⁹'de hem de tüm dünyada gün geçtikçe artıyor⁷⁰. Adil ticaret sertifikalı işler ve ürünler de gün geçtikçe daha çok insana değer zinciri içerisinde yarar sağlıyor⁷¹.

67 <https://www.degrowth.info>

68 <https://theconversation.com/climate-strikes-greta-thunberg-calls-for-system-change-not-climate-change-heres-what-that-could-look-like-112891>

69 <https://www.dunya.com/girisimcilik/sosyal-girisimci/turkiye-de-yaklasik-9-bin-sosyal-girisim-var-haberi-450567>

70 <https://www.forbes.com/sites/joshbersin/2018/04/03/the-rise-of-the-social-enterprise-a-new-paradigm-for-business/?sh=5bb-b9f7071f0>

71 <https://unctad.org/news/fair-trade-enterprises-spread-benefits-through-value-chains>

ODAK: KUZEY EGE

Kuzey Ege Çarşısı

Bilgi: Kuzey Ege Çarşısı Türetim Ekonomisi Derneği, Good4Trust.org ve A&B İletişim ortaklığında, Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Derneği'nin ve Nusratlı Köyü Kültür Turizm ve Dayanışma Derneği'nin de katkılarıyla yürütülen, GEF Küçük Destek Programı (SGP) tarafından desteklenen "Türetim Ekonomisi ile Kazdağı'ları ve Edremit Körfezi Bölgesi'nin Tarımsal Biyolojik Çeşitliliğini Koruma Projesi" kapsamında ulaşılan üreticilerin ürün ve hizmetlerini satabildiği, başka üreticiler ve tüketiciler ile doğrudan buluşabildikleri ve güç birliği yaptıkları bir çevrimiçi çarşı. Çarşı'da Temmuz 2021 itibarıyla 25 üreticinin undan salçaya, el emeği ürünlerden temizlik malzemelerine kadar farklı kategorilerdeki ürünleri yer alıyor. Çarşı'daki üreticilerin 20'si doğrudan kadınların ağırlıkta olduğu işletmeler ya da kadın kooperatifleri. Kalan üreticiler ise küçük birer aile işletmesi.

Yorum: Kuzey Ege Çarşısı'nda yer alan üreticilerin her biri yaşadıkları bölgede ilham olan, doğaya ve insana dost üretim yapan üreticiler. Bu üreticilerin sürdürdükleri üretim faaliyetleri gezegene ve sosyal alana minimum negatif hatta bazen pozitif etkilerde bulunuyor. Tarım ve gıda alanında faaliyet yürüten üreticilerin büyük çoğunluğu tarım ze-

ODAK: KUZEY EGE

Kuzey Ege Çarşısı

hirleri, sentetik gübreler gibi dış girdileri hiç kullanmadan üretim yapmaya çalışan, yerel türlerin yeniden yaygınlaşması ve ekonomik değere ulaşması için çabalayan, ürünleri katma değerli ürünlere dönüştüren üreticiler. Sadece kendileri için değil, etrafları için de onurlu bir geçim hayaliyle dayanışmayı güçlendiren ve yaşamı koruyan bu üreticilerin sıklıkla yarattıkları ekolojik faydaya ek olarak sosyal yanları da oldukça güçlü. Birkaç örnek vermek gerekirse üreticiler arasında Soma'da maden faciasında yakınlarını kaybeden kadınlar ile Ayvalık'ta daha önce hiç gelir elde etmemiş kadınların ilk kazançlarını sağladıkları ileri dönüşüm atölyeleri bulunuyor. Tüm Türkiye'ye kömürlü termik santral karşıtı mücadeleleriyle örnek olan Yırca Köyü kadınları da kömürün isisi değil sabununu misisi sloganıyla ürünlerini Kuzey Ege Çarşısı'nda tüketicilerle buluşturuyor, deneyimlerini tüm üretici ve tüketicilerle paylaşıyorlar.

Öneri: Kuzey Ege Çarşısı çok sayıda ekolojik ve sosyal tehdidin olduğu Kazdağı-Edremit bölgesinde onurlu bir gelecek için üretim yapmayı seçen üreticilerin ilhamını bizlere ulaştırıyor. Kuzey Ege Çarşısı gibi örneklerin yaygınlaşması arazilerini rant projelerine kaybeden ya da geçim kaynakları elinden alınan tüm üreticiler ve

Peki tüm bu gelişmeler ve dönüşüm hareketleri olup biterken üretim ekonomisi sistemi nerede duruyor? Bunu en somut görebileceğimiz yer Üretim Ekonomisi Derneği'nin sosyal girişim uzantısı olan ve üretim ekonomisi sistemini Türkiye'de derinleştirmeye ve yaygınlaştırmaya çabalayan Good4Trust.org'un işleyişine ve yapısına bakarak çok daha somut bir biçimde görebiliriz. Good4Trust bir orman ya da bir göl ekosistemi gibi işleyebileceğini düşündüğümüz üretim ekonomisinin hayata geçmesi için doğrudan üreticilerle üreticileri bir araya getiren, kendi döngüsellliği içinde sızıntıları en aza indirmeye çalışan, üreticiler ve tüketiciler için değer yaratan bir topluluk. Bu topluluk makro ölçekte üretim ekonomisi sisteminin ne şekilde çalışacağını görebilmek için bir taban örgütlenmesi olarak düşünülebilir. Mevcut ekonomik sistemin dışsallaştırmalarının olmadığı, üretici ile tüketicinin değer temelinde, iyiliğe ve karşılıklı güvene dayanarak bir araya geldiği bu toplulukta üreticiler ürettikleri ürün veya hizmetlerin doğaya ve insana minimum negatif, mümkünse pozitif etkide bulunmasını amaçlıyor. Tüketiciler ise ekolojik ve sosyal adaleti kendi işlerinde sağlamaya niyet eden bu üreticilerden ihtiyaçlarını alarak hem kendisine, hem üreticiye hem de gezegenin geleceğine katkıda bulunuyor. Dahası bir ekosistem olma hayaliyle döngüsellliği odağına alan Good4Trust içerisinde üreticiler de birer üretici olarak yer alır, gerek kendi bireysel yaşantılarında gerek üretim için ihtiyaç duydukları hammaddeleri toplulukta başka üreticilerden alırlar. Böylece dışarıya sızıntı da minimize edilmiş olur. Toplulukta eksik olan bir ürün ya da hizmet üreticisine ihtiyaç duyulduğu zaman bu ürün ya da hizmeti üreten ve aynı zamanda adil üretim yapmaya hevesli, niyetli olan üreticiler için araştırmalar yapılır, dışarıda bu ürün veya hizmeti üretenleri dönüştürmeye yönelik girişimlerde bulunulur. Bu bakımdan her bir üretici ve tüketici aynı zamanda birer gönüllü üretim ekonomisi elçisi gibi görev alır. Kendi çevrelerine bu tohumları atar ve yeşermesi için ilham olur.

Good4Trust'ta yer alan Temmuz 2021 itibarıyla 300 civarı üretici vardır. Bu üreticiler Anadolu'nun farklı bölgelerinden genellikle küçük üreticilerdir. Bu üreticilerin sağladığı gıdadan temizliğe, kişisel bakımdan kıyafete uzanan çeşitlilikte ürün kategorileri ve sürdürülebilir yaşam için olmazsa olmaz eğitimler ile çeşitli hizmet içerikleri mevcut. İhtiyaç temelli bir ekonomi yaratmaya çalışan Good4Trust.org bir tüketicinin beslenmek, giyinmek gibi temel ihtiyaçlarını karşılarken ruhunu zenginleştirmek ve daha çok öğrenmek gibi unsurları da ihtiyaç ekonomisinin içine dahil eder. Bu sayede sayıları Temmuz 2021 itibarıyla 20.000'e ulaşan tüketiciler satın alma pratiklerinin büyük çoğunluğunu Good4Trust içerisinde yer alan üreticilerden karşılayabilirler.

ODAK: KUZEY EGE

Kuzey Ege Çarşısı

üretici adayları için önemli bir örnek. Kuzey Ege Çarşısı'ndan yapılan her alışveriş ekolojik ve sosyal açıdan adil üretim yapmaya çalışan üreticileri güçlendirerek bu modelin geçerliliğini sağlıyor. Örneklerin çoğalması bu tip modellerin çalışmasına bağlı. Kuzey Ege Çarşısı'nı güçlendirmek, bölgedeki tehditlere karşı mücadele eden üreticileri savunmak, dolaylı olarak oradaki yaşamın tüm çeşitliliğini savunmak anlamına geliyor. Bu noktada tüketiciler olarak sorumluluğumuz ihtiyaçlarımızı karşılarken doğru üreticileri seçebilmek ve her alışverişimizde içinde yaşamak istediğimiz ekonomik sistemi tercih ettiğimizi unutmamak. Üretimin sorumluluğu sadece üreticide değil, bu ürünü alacak olan bizlere de ait.

Good4Trust'ın üretim ekonomisi sistemine bağlı kalarak yapmaya çalıştığı şey ekolojik ve sosyal açıdan adil üretim modelleri ile bunları destekleyen üretici kitlelerinin birlikte genişlemesi ve bu sayede dönüşümü temelden yapmaktır. Bunu yaparken üreticilere sadece internet üzerinde bir pazar yeri sağlamaz aynı zamanda tüm üreticilerine üretimlerini ekolojik ve sosyal açıdan adil bir hale getirmeleri için bir destek ve dayanışma ortamı sağlar. Zaman zaman çeşitli konuların uzmanlarıyla üreticileri bir araya getirir, sıklıkla üreticilerin birbirlerinden öğrenmesini sağlayacak ilişkiler gelişmesine ortam sağlar, katkı verir. Good4Trust'a dahil olan her üretici 'niyetli' olarak topluluğun bir parçası olur. Dahil olurken sadece üretim süreçlerini ve adil üretim yapmaya olan niyetini belli eder. Bir üreticinin topluluğa dahil olması için başka hiçbir koşul yoktur. Yaptıklarını ve yapmak istediklerini detayları ile anlatması, doğaya ve insana dost üretim yapmaya niyeti olduğunu beyan etmesi yeterlidir. Daha sonra beyanı yine toplulukta aktif yer alan ve tüketiciler arasından seçilen 7'ler Konseyi⁷² tarafından titizlikle incelenir. Üretim süreçlerinde kimyasal girdiler kullanmayan, sertifikalı ya da sertifikasız tamamen temiz üretim yapan, kârdan öte yararı çoğaltmaya çalışan, etrafındaki insanlara ve diğer tüm canlılara altın kurala göre davranan üreticiler 'adil' üreticiler olarak değerlendirilir. Adil üretici olma yolunda ilerleyen ancak henüz atması gereken adımlar, iyileştirmesi gereken süreçler olan üreticiler ise 'azimli' olarak topluluğun bir parçası olurlar. Yolun başında yer alan, gezegene iyi gelecek üretim yöntemlerini benimsemeyi arzulayan üreticiler ise 'niyetli' üreticiler olarak kalırlar. Adil üreticiler azimli ve niyetli üreticilerle deneyimlerini paylaşırlar, birbirleriyle rekabet etmez, güç birliği yaparak dayanışmayı güçlendirirler. Böylece bireyler değil, gezegen kazanır.

Üretim ekonomisi Good4Trust ile işlerliğini deneyimleme imkanı yakalıyoruz. Dayandığı temel ilkelerin gerçek hayatta nasıl değer yarattığını bu sayede somut olarak görebiliyoruz. Üreticiler ve tüketiciler için de karşılıklı iletişimin güçlenmesi, araçların ortadan kalkarak doğrudan bir araya gelmesi birçok öğretici unsuru ortaya çıkarıyor. Ürün ve hizmetler gün geçtikçe daha iyiye giderken gezegene olan etkileri de azalıyor. Tüketiciler tarafından bir araya gelerek yapılan toplu tedarikler dağıtımdan kaynaklı emisyonları iyiden iyiye düşürüyor ve bir aradalığı güçlendiriyor. Düzenlenen fiziksel etkinliklerde özlemini duyduğumuz iyiliğe ve güvene dayalı geleceğin hayalini daha güçlü kurabiliyoruz.

Ancak şunu da açıkça söylemek gerekiyor. Good4Trust ve Üretim ekonomisi daha ilk fazda ve henüz genişleyip derinleşiyor, bir orman olmaktan öte şimdilik bir koruluk. Dönüyü dönüştürmek için önümüzde oldukça hızlı aşmamız gereken engellerle dolu bir yol var. Üretim ekonomisini geleceğin ekonomik sistemi olarak sunabilmek için bu modelleri yaygınlaştırmalı ve çoğaltmalıyız. Bu sayede farklı kültürlerdeki ve farklı coğrafyalardaki ihtiyacı anlayabilecek ve bu ihtiyaca göre kendi evrimini gerçekleştirebilecek dağıtık ve yerel modeller yaratabiliriz. Bunu gerçekleştirebilmek için farklı ülkelerde adil ekonomiler üzerine çalışan topluluklarla güç birliği geliştiriyoruz. Kısa bir süre sonra, kendi döngüsellliğini yaratacak olan küçük ekosistemlerin yaygınlaşması için çabalıyoruz.

Üretim ekonomisinin dayandığı temel hali hazırda var olan ve günden güne daha da güçlenen bir çabaya dayanıyor. Ekolojik ve sosyal açıdan adil üreticiler dünyanın dört bir yanında bu gezegendeki yaşamla uyum içerisinde üretiyor. Bu üreticilerin araçlar ya da kâr odaklı yapılarla değil, tüketicilerle, üreticinin ürettiği ürün veya hizmete ihtiyaç duyan ve bunun gerçek değerini bilen kişilerle ve kendisi gibi diğer üreticilerle bir araya gelmesi ekonominin dönüşümünün gerçek temeli. İşte tam da bu nedenle üretim ekonomisi bir orman ya da bir göl ekosistemi gibi döngüsel; kaybolan adaleti altın karşılıklı güven ve iyilikle sağlamak için mücadele eden; hem üreticiler, hem tüketiciler hem de tüm gezegen için onurlu bir yaşam hayali kuran kapsayıcı, bütüncül ve çok renkli bir ekonomik sistem.

72 [Good4Trust.org/council](https://www.good4trust.org/council)

Fotoğraf: Mevlüt Cesur Öcal

Yararlanılan Kaynaklar

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde çok sayıda kişi ve kurumun çalışmalarından yararlanılmıştır. Yararlanılan tüm kaynakça okuyucuya ileri okuma imkanı sağlaması adına metin içerisinde dipnotlarla sunulmuştur.

Çalışmalarından Yararlanılan Kurumlar

350.org Türkiye
Buğday Derneği
Doğa Derneği
TEMA Vakfı
WWF Türkiye
Temiz Hava Hakkı Platformu
Sivil ve Ekolojik Haklar Derneği
Greenpeace Akdeniz-Türkiye
Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Derneği
Türetim Ekonomisi Derneği
Good4Trust.org
Tarım ve Orman Bakanlığı
Çanakkale İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
Meteoroloji Genel Müdürlüğü
Türkiye İstatistik Kurumu
Güney Marmara Kalkınma Ajansı
Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu
Zehirsiz Sofralar Sivil Toplum Ağı
Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
Shura Enerji Dönüşümü Merkezi
HEAL-Sağlık ve Çevre Birliği

Yararlanılan Kitaplar, Sunumlar, Kitap Bölümleri ve Makaleler

Dr. Uygur Özkesmi, The Prosumer Economy - Being Like a Forest, 2019 <https://arxiv.org/pdf/1903.07615.pdf>
Prof. Dr. Murat Türkeş, "İklim Değişikliğinin Bilimsel Temelleri, Türkiye'ye Etkileri", İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 1, Ankara, 2019, http://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_01.pdf
Prof. Dr. Zeynep Zaimoğlu, "İklim Değişikliği ve Türkiye Tarımı Etkileşim", İklim Değişikliği Eğitim Modülleri Serisi 7, Ankara, 2019, http://www.iklimin.org/wp-content/uploads/egitimler/seri_07.pdf
Gerardo Ceballos, Paul R. Ehrlich, Peter H. Raven, "Vertebrates on the brink as indicators of biological annihilation and the sixth mass extinction", Proceedings of the National Academy of Sciences, Jun 2020, 117 (24) 13596-13602; DOI:10.1073/pnas.1922686117

Şengür Ş.(2010) UNESCO Ölçütleri (Kriterleri) Kapsamında Kaz Dağları'nın Dünya Mirası Olarak Değerlendirilmesi Üzerine Araştırmalar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi..Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
Vandana Shiva, İyilerin Yanında, çev. Çağrı Ekiz, Sinek Sekiz Yay., İstanbul, 2014
Ahmet Atıl Aşıcı, "Sürdürülebilir Yaşam İçin Bir Dönüşüm Önerisi: Yeşil Yeni Düzen", Yeşil Ekonomi, Yeni İnsan Yay., İstanbul, 2017

Yayınlarından Yararlanılan İnternet Siteleri ve Haber Kaynakları

<https://www.gnssolar.com>
<https://www.enerjiatlasi.com>
<https://www.theworldcounts.com>
<https://www.birbucukderece.com>
<https://bianet.org>
<https://www.yasamicingida.com>
<https://www.bbc.com/turkce>
<https://www.dw.com/tr>
<https://www.iklimhaber.org>
<https://yesilgazete.org>
<http://obanettr.org>
<https://www.dunya.com>
<https://www.forbes.com>
<https://theconversation.com>
<https://evrimagaci.org>

Raporlarından Yararlanılan Uluslararası Kuruluş ve Topluluklar

<http://un.org>
<http://fao.org>
<https://www.ifad.org>
<https://www.unicef.org>
<http://wfp.org>
<http://who.int>
<http://ipcc.ch>
<https://www.metoffice.gov.uk>
<https://www.climate.gov>
<https://gml.noaa.gov>
<https://www.usbr.gov>
<https://www.wri.org>
<https://www.degrowth.info>

Bu raporun hazırlanmasını imkan veren “Kazdağı ve Edremit Körfezi Bölgelerinin Tarımsal Biyoçeşitliliğinin Korunması Projesi” GEF Küçük Destek Programı (SGP) tarafından verilen destek ile; Türetim Ekonomisi Derneği tarafından; Good4Trust.org ve A&B İletişim ortaklığında; Kazdağı Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Derneği'nin ve Nusratlı Köyü Kültür Turizm ve Dayanışma Derneği'nin de katkılarıyla yürütülmüştür.

Ayrıntılı bilgi için: www.kuzeyegecarsisi.org

